

P. 11.132

Nu se împrumută acasă.

SUCEAVA

NOEMVRE - DECEMVRE 1931

—
AN VI
1931
—

Făt-Frumos

—
Nr. 6
—

Director: LECA MORARIU

Nevoitatu nostru Ștefan Ștefureac

24 Febr 1845 — 15/27 Noemvre 1893

50 ani dela înființarea claselor române la liceul din Suceava!

2.150
935.107

44380

BIBLIOTECA

DOCUMENTARI

ORAȘUL FIATRA NEAMT

004
Multiple copies

201117-187

1911-1912

1911-1912

1911-1912

1911-1912

1911-1912

FĂT-FRUMOS

AN VI
1931

Director: LECA MORARIU

Nr. 6

În amintirea unei biruințe a sufletului
românesc din Bucovina robită

Semicentenarul coroanei de oțel, al lui Sadoveanu, al lui Enescu și al „Armoniei” noastre dela Cernăuți se întâmplă să coincidă cu un alt jubileu, care trebuie să fie scump inimilor românești: la 1 Septemvrie 1881 se inaugura la gimnaziul din Suceava clasa întâia „paralelă” cu limba de propunere măcar în parte românească. Și dacă anul trecut se cădea să serbăm 70 de ani dela înființarea aceluia „gr. or. Obergymnasium in Suczawa” (1860), în care, într’un corp didactic pe de-a întregul străin, românismul era totuși puternic reprezentat prin impozanta figură a catehetului Constantin Andrievici-Morariu, în același timp profesor de limba română — cu cât mai mult ni se impune să ne reamintim de începuturile acelor clase românești, care în urmă au ajuns să fi denunțate, pe drept cuvânt, ca „Hochschule der rumänischen Irredenta”.

Fie-ne deci îngăduit să spicui, în cele ce urmează. „Din istoricul liceului gr-or. din Suceava”, publicat de eminentul profesor emeritat Dr. Eusebie Popovici în anuarul acestui liceu pe 1911/12, 1912/13 și 1913/14 — istoric care ajunge până la 1884. Ne place a crede că autorul nu se va fi oprit definitiv la hotarul acesta, pe care i l-a impus izbucnirea marelui războiu.

Încă la 1848, în acea „Bukowiner Landespetition”, Românii, — căci ei erau Bucovina — povățuiți de Hurmuzăchești, cereau între altele și înființarea unui gimnaziu de 4 clase la Suceava, dar trebuie să se mulțamească cu catedra românească dela Cernăuți, catedra de apostolat a lui Pumnul. Mai trec 11 ani, până ce, în anul Unirii Principatelor și al înfrângerii Austriei la Solferino, o „preaînaltă rezoluțiune” hotărăște în principiu ca limba de instrucțiune în școalele secundare să fie limba populațiunii pentru care și în mijlocul căreia se crează aceste instituțiuni. Chestia gimnaziu-

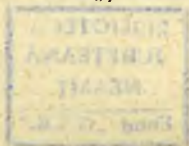
BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”935.107
44380
3-150

lui dela Suceava revine pe planul actualității; episcopul Eugen Hacman, solicitat să aprobe întreținerea institutului din mijloacele fondului religionar, poate cere acum ca ministerul să stabilească chiar dela început ca limba de predare să fie cea românească, îndatăce catedrele se vor ocupa de fii ai bisericii ortodoxe.

Guvernul central recunoaște legitimitatea acestei cereri, iar uricul de fundațiune din 19 Iunie 1859 dispune între altele; 1) că se va putea introduce limba română ca limbă de predare în cursul inferior la anumite materii, îndată ce profesorii vor cunoaște pe deplin amândouă limbile, germana și româna, și după ce se vor fi întocmit și cărțile didactice în această limbă. Până atunci, limba românească se admite la învățământul religiei gr. or. și a inșei limbii românești; 2) că pentru pregătirea de profesori gr. or. la Universitatea din Viena se vor crea burse de câte 500 florini pe an

N'am putea spune că amânarea introducerii limbii române s'ar fi făcut cu rea credință; într'adevăr, la 1860, lipsiau și profesorii români și manualele. De altcun guvernul central se arată dispus de a realiza concesiunea ce o făcuse cu prilejul întemeierii liceului. Nu mai târziu decât la începutul anului școlar 1861, guvernul insistă pe lângă corpul didactic al liceului să aibă grijă de instrucțiunea limbii românești, mai întâiu folosindu-se de ea și la predarea celorlalte materii pentru înlesnirea învățământului, apoi ca să nu se întârzie prea mult posibilitatea de a introduce cu încetul și cel puțin în parte limba română ca limbă de predare. Le recomandă deci profesorilor neromâni să se străduiească de a învăța limba românească ¹⁾ („sich das Erlernen der romanischen Sprache mit allem Eifer zu befeihen“). Ba, vedem chiar sporindu-se numărul orelor de limba română dela 2 la 3 și aceasta prin reducerea orelor de germană dela 4 la 3. — Astfel guvernul austriac dela 1860 înțelege să dea dovezi de același tact întru menajarea sentimentelor populației băstinașe de care se călăuzise și administrația militară a generalilor Spleny și apoi Enzenberg, în perioada dela 1777 până la 1786, când apoi începe neagra epocă a robiei galițiene, de care Bucovina nu va scăpa decât în anul libertății popoarelor, 1848.

¹⁾ Nu cumva oare pentru a încuibă la Suceava cât de mulți profesori neromâni sub pretextul că „știu românește“? — Nota redacției.

Dacă primul deceniu, 1860—1870, e cel al întemeierii, organizării și consolidării gimnaziului dela Suceava, sub egida acestor „două mari individualități“ care au fost directorul Dr. Josef Marek și catehetul C. Andrievici, — deceniul următor, e al naționalizării corpului didactic, dându-se astfel premisele pentru înființarea claselor românești, fie și „paralele“.

Învățământul în limba germană nu înăbușise sufletul românesc, puternic alimentat, de entuziasmul ce-l trezise Unirea Principatelor și îndeosebi de cartea românească, pe care elevii o cetiau în întrunirile societății lor secrete. Iată ce ne povestește, în memoriile sale, rămasă manuscris¹⁾, unul din foștii elevi, preotul Constantin Morariu: „Pe atunci“ (pe la 1871, când C. M. urma clasa a patra) „studenții din clasele superioare aveau o societate cu o bibliotecă de felurite cărți și foi românești. Ei m'au primit și pe mine membru și abia de atunci am început mai cu temei a mă desvolta în limba maternă așa, încât colegii mei de clasă, la prilejuri festive, de pildă la „maialuri“ ori când trebuia să-l felicităm pe vreun profesor român de patronul său, pe mine mă însărcinau cu ținerea orațiilor. După ce am părăsit gimnaziul, societatea studenților a fost nimicită de românofagul director Limberger, care a sequestrat toată biblioteca ei“.

Acest Josef Limberger a fost urmașul — nevrednic — al lui Marek. Iată cum îl caracterizează Dr. E. Popovici în istoricul citat: „Limberger nu este bărbatul care să poată continua opera porinită și consolidată cu atâta succes“. Dacă îi recunoaște calitatea de „conducător corect“, în continuare zice: „îi lipsește priceperea și pătrunderea pentru felul de a gândi și de a simți al populațiunii din această țară“. Pe acelaș Limberger, ca profesor de zoologie, C. Morariu ni-l descrie²⁾ ca „pedant nesuferit, un adevărat ucigaș de spirit, și pe elevii români îi prigonie sistematic“. Sentimentele lui antiromânești ni le ilustrează următoarele vorbe, pe cari ni le relatează tot C. Morariu, adresate unui elev român: „Sie lesen walachische Zeitungen? Wenn Sie walachische Zeitungen lesen wollen, dann gehen Sie in die Walachei!“ — O soartă ironică a voit că chiar sub acest director să se deschidă clasele paralele românești.

¹⁾ Vezi „Făt-frumos“ An. III 1928 pag. 71—72.

²⁾ Vezi „Făt-frumos“ 1928 pag. 75—76.

În primăvara anului 1876, Românii din Suceava și Cernăuți alăturarea cu ei și comunitatea arm.-or. din Suceava, apoi reprezentanțele mai multor comune din județul Suceava adresează dietei provinciale petițiuni prin care reclamă intervenția acestui for înalt pentru introducerea limbii românești ca limbă de predare la liceul din Suceava. Petițiunea aceasta este semnată de floarea intelectualității românești, în frunte cu reprezentanții boierimii și ai clerului: un Emanuil Stârcea, Victor Stârcea, Alex. de Popovici, Leon Goian, alături de Artemie Berariu, I. Stefanelli, Ilie Ciuntuleac, dar și un Mihai Pitei, Onisim Țurcan, Dim. Socolean, Nic. Ierimievici și — Grigorie Halip, venerabilul octogenar pe care și astăzi îl vedem în mijlocul nostru, atât de viguros, atât de — tânăr, singurul în viață din cei 54 semnatori ai petițiunii.

Dieta provincială deliberază asupra petițiunii în ședința din 12 April 1876 și decide a o recomanda guvernului, după ce deputatul Alexandru baron Vasilco documentase cu multă căldură legitimitatea cererii Românilor. Dr. E. Popovici relevă cu drept cuvânt „accentele puternice pe care le află acest bun român“, când era vorba să reprezinte interese atât de vitale ale neamului său. Oratorul invoca între altele și motive de oportunitate în politica externă și în special o declarație a ministrului de externe austro-ungar, în care se preconiza „eine sympathischere Haltung Romänien gegenüber“, simpatie care nu trebuia să se manifeste numai în convențiuni comerciale și alte amabilități, ci în „Befriedigung der eigenen Romänen“. Și baronul, atât de Român, nu se sfiște să-și arate convingerea „dass bei der jetzigen Gestaltung der Dinge im Orient“ — era în plină criză balcanică — „Österreich wirklich der Sympathien aller angrenzenden Völker bedarf“.

Guvernul țării, ținând cont de votul dietei provinciale, cere direcțiunii liceului să raporteze dacă sunt date condițiunile pentru introducerea limbii române ca limbă de predare. Raportul direcțiunii, înainte de prof. Kriz (Cșiș), care substituia pe directorul Limberger, concediat, constată că corpul profesoral nu este destul de consolidat pentru o reorganizare atât de radicală a institutului. Mai grele sunt piedecile ce le află raportul în lipsa de cărți didactice. Se mai arată apoi că numărul elevilor români în anii 1874—1876 a fost mai mic decât al elevilor cu limba maternă germană (în care pe atunci intrau și Evreii) și în sfârșit că mulți

părinți români ar prefera ca instrucțiunea să se facă în limba germană, având în vedere necesitățile vieții și îndeosebi valoarea culturală a limbii germane.

Consiliul școlar al țării înstitue o comisiune, care, întrunindu-se la 15 Faur 1877, pune în discuție chestia, fără să cadă de acord. Aici, în sânul acestei comisii, se ivește întâia oară idea, preconizată de Stefan Wolf, directorul liceului din Cernăuți, și de Dim. Isopescul, care va ajunge apoi directorul școlii normale, ca să nu se introducă limba română la liceul întreg, ci să se creeze clase paralele cu limba de predare în parte românească.

Un interes deosebit prezintă apoi ședința consiliului școlar din 28 Faur 1877, prin faptul că cererea Românilor găsește un cald apărător în — Dr. Josef Rott, șeful germanilor liberali, același Dr. Rott care se va ilustra încurând ca apărător al „detrunchiaților” *Arboroseni*. El este contra înființării de clase paralele și propune, așa cum cerea petiția, introducerea limbii române ca limbă de predare în întreg liceul din Suceava. Cât pentru cărțile didactice, liberalismul acestui German se arată în lumina cea mai frumoasă: el îndreaptă atențiunea asupra Românilor din țările dunărene, cari, răzimați pe literatura franceză, și-au creat repede o bogată literatură didactică.

Dar asemenea generozitate nu fu pe placul majorității consiliului școlar, care hotărăște să se facă încercarea cu paralelizarea celor două clase dintâi. Direcțiunea liceului primește ordinul ca corpul profesoral să facă propuneri precise, arătând dacă hotărîrea consiliului școlar e realizabilă și precizând modalitățile. Se produce acum un conflict între directorul Limberger și majoritatea corpului didactic, care ajunsese să fie românească. Pe când directorul insistă asupra lipsei de manuale și arată că introducerea limbii românești ar putea fi chiar în dauna elevilor români, întrucât aceștia ar întâmpina dificultăți și mai mari, înaintând în clasele cu limba de predare germană — corpul didactic cere înființarea succesivă de clase paralele românești în tot liceul. Directorul, într'un nou raport, insistă ca aceste paralele să nu se înființeze decât în cursul inferior. Iar dacă guvernul ar fi dispus să dea urmare cererii populației românești, atunci ar fi cel mai convenabil să se înființeze un gimnaziu complet (liceu) românesc la Cernăuți, bine înțeles pe cheltuiala fondului religios gr-or., urmând ca liceul „gr-or.” din Suceava să se transforme într'un gimnaziu de stat cu limba de predare germană.

În sfârșit, prin Faur 1878, consiliul școlar al Bucovinei propune ministerului înființarea de paralele românești pentru clasa I și II, după ce consistoriul mitropolitan consimțise ca paralelele acestea să fie întreținute pe de-a întregul de fondul religiosar. Reprezentanța orașului Suceava refuză de a contribui ceva pentru întreținerea claselor paralele românești, pe motivul că paralelizarea proiectată ar fi o măsură nepotrivită și de prisos; ea cere în acelaș timp ca liceul din Suceava să se transforme în liceu de stat. În sfârșit urmează, la 7 Iunie 1881, ordinul ministerial care decretează întocmirea doritelor paralele, începând cu clasa I-a în anul școlar 1881/82. Noul mitropolit Silvestru Morariu Andrievici, care chiar atunci se urcase pe scaunul arhipăstoresc, trimite credincioșilor români o circulară, îndemnându-i în cuvinte calde și însuflețite să-și trimită copiii la învățătură la clasele paralele din Suceava.

Clasa I-a se inaugurează la 1 Septemvrie 1881, cu 47 elevi, din cari 32 băieți dela sate, de țărani sau meseriași. Iată și numele acestor elevi: Petroaie Ilie, Băițanu Arsenie, Gheorghiu Vasile, Iacoviță Alexandru, Verbovski Ilie, Breabăn Cassian, Ott Anton, Prelici Ilarion, Șesanu Ștefan, Ursachi Constantin, Rei Emil, Reuț Trifon, Toma George, Gheorghiu George, Prodan Andrei, Kelsch Emilian, Botezat Nicolai, Jemna Mihail, Gallin Hipolit, Șandru Ion, Holobiuc Nicolai, Mesdre Grigore, Capstrâmb Vasile, Moldovan Ilie, Scheul Dionis, Golesniuc Petru, Grigorean Constantin, Popovici Ion, Moroșan Loghin, Nahaiciuc Vasile. Rezultatele clasificățiunii la finele semestrului II sunt destul de favorabile, terminând 4 elevi cu distincție, 39 cu „primă” (medie bună) și 2 elevi rămânând corigenți.

Profesorii cari s’au oferit pentru instrucție în clasa românească au fost: Vasile Bunbac, Ștefan Ștefureac, Dr. Animodist Dașchevici și Leon Ilnițchi.

La 1 Septemvrie 1882 se deschide clasa a doua, cu 37 elevi. Iată și numele acestora: Cilievici Vasile, Bodnarescu Ștefan, Georgian Dimitrie, Balan Teodor, Lucian George, Pohoăță Ion, Zaharescul Dionisie, Hozokar Ioan, Dimitrovici Mihail, Dașchevici Arcadie, Iliuț Emilian, Gaffenco George, Isopescul Ion, Buga Alexandru, Mihuță George, Pridie George, Bujorean George, Sârbul George, Reuț Romulus, Vlad Dorimedont, Șandru Ioan, Georgian Cornel, Nicoară

Nicolai, Beuca Vasile, Beleca Gavril, Lucean Gavril, Botezat Haralampie, Muntean Ion, Al Ruscei Ion, Jescul Constantin, Georgian Titus.

În Decembrie 1882, ministerul cere consiliului școlar al țării să raporteze asupra claselor paralele românești și îndeosebi dacă e cu cale să se continue cu înființarea clasei III. La rândul său, directorul se alătură propunerii corpului profesoral, care cere ca paralelizarea să se continue prin tot liceul; el adaugă însă la procesul verbal al conferinței profesorilor următoarele observații: „Rezultatele favorabile ale clasificățiunii în clasele paralele își află motivarea nu atât în introducerea limbii române ca limbă de predare, ci mai ales în faptul că, atât la examenul de admitere cât și clasificățiunea semestrală, s'a procedat cu mai multă indulgență cu elevii români în raport cu cei din clasele germane. Pe calea aceasta cât și prin îndemnul stăruitor pe lângă populația dela țară de a-și trimite copiii „la școala latinească“ s'a realizat frecvența numeroasă a claselor paralele românești. Spornic îndemn au mai fost și ajutoarele materiale, acordate elevilor sărmani din partea unor persoane, pătrunse de frumoase sentimente patriotice“.

Este adevăr, dar e și tendență răuvoitoare în observațiile acestea; e tendență atunci când directorul nu vrea să admită faptul evident că progresul elevilor se datora în partea cea mai mare chiar limbii de predare românești, oricât ar fi de adevărat că profesorii români vor fi avut o solitudine mai mare pentru elevii claselor românești și că au contribuit la popularea acestora și ajutoarele materiale, în vederea cărora se înființează curând societatea „Școala Română“, având ca obiectiv principal și ca titlu de glorie susținerea cu toate mijloacele a importantei cuceriri culturale pe care o înfățișau paralelele acestea.

Cu începutul anului școlar 1883/84 se deschide și clasa a III-a românească, iar în 1884/85 clasa a IV-a. „Cu această clasă se termină noua organizare a liceului din Suceava pentru lungă vreme“ zice Dr. E. Popovici. Cursul superior trebuia să rămână german, iar pentru înlesnirea tranziției s'a găsit cu cale ca limba elină să se predea elevilor din clasele românești în nemțește — o monstruozitate pedagogică, — și tot în nemțește să se predea în clasa IV „Vaterlandskunde“, adică geografia și istoria patriei austro-ungare — par'că anume ca să nu se lipească de sufletul românesc... Și într'adevăr nu se lipia; căci din ce în ce mai vie, mai plină se închea imaginea celeilalte, adevăratei patrii, a patriei române. Dacă, la 1882, directorul Limberger, în raportul

amintit, se arată alarmat de fenomenul antagonismului național („nationaler Zwist“) care începuse a se ivi nu numai între elevii liceului, ci chiar între membrii corpului profesoral — acesta nu era decât corolarul fatal, inevitabil al trezirii patriotismului românesc.

Pentru acesta au lucrat — unii cu conștiință deplină, alții mai puțin conștient — dascălii cari, în perioada dela 1884 până pe la 1900, încurajați și ajutorați de „Școala română“ și îmboldiți de puternica individualitate a lui Ștefan Repta, au inzestrat clasele paralele românești cu cărțile didactice trebuincioase, cărți în care se punea numai atâta patriotism austriac cât era indispensabil — ba uneori nici atâta, ca în „cărțile de citire“ ale lui Dr. Eusebie Popovici, pentru cari încă la 1916, în toiul războiului, se făcea o anchetă oficială, constatându-se că cele 3 tomuri nu conțineau nici o singură bucată de conținut patriotic austriac, în schimb erau pline de — iredentism românesc!

Abia la 1900 se admite și pentru cursul superior limba română ca limbă de predare la latină și la matematici — aceasta datorită stăruințelor hotărâte ale aceluiași Ștefan Repta, care, printr-o tactică cu adevărat diplomatică, reușește să romanizeze corpul didactic în așa măsură, încât la trecerea sa în pensie, la 1906, din 28 profesori, neromâni nu erau decât cateheții confesiunilor romano-catolică, greco-catolică și cel mozaic și încă un singur suplinitor, german. În schimb, ultimul anuar din era austriacă, 1913/14 ne arată, la un total de 45 profesori, 14 neromâni, aproape a treia parte! Ce se întâmplase? Prea se vădise pe față iredentismul profesorilor și al elevilor români cu prilejul Expoziției dela 1906 și apoi îndeosebi la 1909, când un grup de profesori și alți intelectuali și un grup de elevi ai liceului din Suceava se întâlnesc, față în față, la Burdujeni, ca să-l aclame pe Nicolae Iorga cel expulsat de pe pământul Bucovinei.

Evident, liceul din Suceava, acest viespar iredent trebuia pus sub control prin reîmpetritarea corpului didactic. Dar era prea târziu — evenimentele istorice vin să încoroneze cu o adevărată apoteoză de vis, visurile celor mai buni dintre dascălii bătrâni și dascălii tineri ai liceului din Suceava, după suprema jertfă a celor mai însuflețiți dintre învățăceii aceluiaș liceu: Ion Gramadă, Lascar Luția, Ambrosie și Silvestru Micuțariu, Dimitrie Mihalaș, Vasile Popescu și Teodor Turturean, morți eroic pentru înfăptuirea României-Mari.

Victor Morariu

Maica Frăsina

(F r a g m e n t)

— ... Of, of! Și fata ceea o uitat se vede că trebuie s'aducă două cafele.

— Îi bună de trimes după moarte.

— Curat, bine zici ... Ba, iaca vine, o aduce Dumnezeu! ... Hai, hai mai degrabă. Ia sama să nu le verși. Așa! Pune-le ici. A ghidi-ghida! Ce caimac împlinit, brava, să trăiești. ... Vezi dacă-i harnică? Îți spuneam eu: îndata cea mare un-cropește două cafele. Și trebuie să fie tare bune Poate-ai picurat ș' oleacă de rum?

— Nu, măicuță, da să pun? — întrebă fata clipind șiret.

— Dacă n'ai pus, lasă! Mă tem să nu se supere cucoana.

— Ei, parcă ce, curge sângele pentr'un stropușor de rom? Iaca aduc.

— Adă atunci...

Fata ieși repede. Maica începu să-mi spuie'n taină:

— O vezi? Îi leneșă de-i pute urma, da-i bună la inimă. Și cucoana-i bună, și harnică și gospodină. Boierii însă îi întrece pe toți: să-l legi la rană de bun ce-i. Toate celea-mi dă. Ai gustat cafeaua? Cum ți se pare? Îi deajuns de dulce? Fieartă trebuie să fie, că de când o clocotește, oase tari să fi avut și se muiau.

— Piii... tare-i bună. Da parcă-i în două cu rom.

— Zău?!? Și mie-mi a m i n o s a! — Țuguind buzele sorbi o gură.

— Așa da, îi cu rum, bat-o norocu!

Sluga se ivi'n prag râzând

— Ei, da ce m'ai amăgit, hoțoaico?

— D'apoi, măicuță, știu eu cum îți place sfinției-tale cafeaua.

— Brava, pentru asta am să-ți caut în ceașcă.

— Chiar mi-am pus-o deoparte. Când s'a usca, vin cu dânsa. Mă duc s'o menesc.

Rămași iar singuri întrebai cu aier de nedumerire: — Zău, maică, îi adevărat chiar găcești?

— Încă cum? — răspunse bătrâna cu mândrie.

— Da ori nu-i păcat să faci asemenea lucru?

— Iaca vezi, spun drept, la asta niciodată nu m'am gândit. A fi și păcat, nu zic. Decât eu nu caut să fac rău nimănui, nici

simbrie nu iau. Ia așa, mai mult să mângâi un suflet năcăjit ori spăimat. De asta cred că nu se poate mânia nici Dumnezeu. ... Ce să fac? Vin unele maici cu câte-o traistă de cești în cari au băut o săptămână 'ntreagă și cer să le văd pe toate. Și le văd, ba uneori se împlinește și ce le spun.

— Dacă-i așa, atunci să-mi cauți și mie, maică, să-ți cântăresc meșteșugul.

— Îți caut, de ce nu. Ai mântuit de băut, ori mai ai?

— Mai am de-o sorbitură da, uite, o dau peste cap.

— Așa! Acum s'o răstorni liniștit pe farfurioară, să n'o hotrocolești că nu-i nevoie. Drojdia trebuie să cadă'n voia ei.

— Așa? Bine, uite am răsturnat-o.

— Pune două degete de la mâna dreaptă pe fundul ceștii, apasă-le voinic și menește 'n taină!

— Menesc!

— Ei, deajuns! Nu trebuie să ceri prea multe că pe urmă dorințele se 'ncurcă și nu s'alege niciuna.

— Nu te teme că nu cer multe, nu. Da câte le cer vreau să le spun gospodărește.

— Bine, morocește-le cât vrei! ... Acum ai mântuit?

— Da!

— Pune ceașca deoparte și las-o să se liniștească.

— Iaca o pun ici pe colțul dulăpiorului.

Și, după ce maica-mi povesti câte ceva despre năcazurile ei cu cucoanele care vin zilnic să le citească'n drojdi, întinse lin mâna și-mi luă ceașca cu tot cu farfurioară: — Ia să vedem noi dacă, la ce-ai menit, îi cu lipici.

— Și când îi cu lipici? — întrebai pripit.

— Când farfurioara se ține strâns de buza ceștii. ... Piii..., uite cum se ține! Poți s'o joci cum vrei că nu cade. Asta în-samnă îmbrățișare strânsă...

— Vrasăzică am noroc la ce-am gândit.

— Ba încă ce noroc... Uite, în fundul ceștii ț'o căzut coșcogeamite paingân! Ce bine! Cum își țese paingânul pânza lui subțire și străvezie ca să prindă ceva bun în ochiurile ei, tot așa și mata îți țese gândurile jucăușe ca să prinzi în mreața lor suflet de om pătimitor...

— Nu'nțeleg, maică, prea pe sus îmi grăiești.

— Ei, cum nu'nțelegi? Suflet zăluzit de amoriu.

— Asta așa-i! Da ceva chiar din partea dragostei curate nu vezi pe-acolo?

— Iaca nu, că nu-i ceasornic.

— Ș'adică ce, când îi ceasornic îi dragoste?

— Păi-da! El doar face mereu .. tica-taca, tica-taca, taman ca și inima omului amorezat.

— Bine, maică, zi-i înainte.

— Uite două cărări îți pornesc din inimă, dar îs astupate la capăt. Ai să ai oleacă de neurcătură. Și trei stâlpi: întemeiere mare. Și stâlpii îs pe alb: noroc destul.

— Cât broasca păr — adăugai eu.

— Nu-ți râde niciodată de noroc că nu-i bine. ... Și sus cruce. Uite fofezele, patru.

— Și ce-i crucea?

— Răbdare și suferință. Pe ea s'o chinuit doar Mântuitorul. Ai să'nduri și mătăluță oleacă. Ba poate și mai mult, că uite alături îi păun cu coada lungă dar bleagă. Asta-i mândrie potolită. ... Piii... și ce balaur cârjoiet îți șede'n coastă: dușman rău. Uite ce codârloiu încârligat are și ce sgânci, întocmai ca ceala pe care l-o însulițat Sfântu Gheorghe.

— Eu nu văd nimic, maică, nu văd. Pe semne spui așa pe derost.

— Iiii.... ra! Cum nu vezi, că doar ai ochi mai buni decât mine?

— Zăresc eu ceva acolo, da mie mi se pare șopârlă.

— Despre mine fie și șopârloiu.

— Și ce-i când îi șopârlă?

— Veste bună dela cineva care te inbește.

— Vestea nu-i pasăre?

— Pasărea-i scrisoare. Vezi că nu știi? Dacă-i pe alb îi cu bucurie, dacă-i pe negru îi cu scârbă.

— Da colo'n colțu ceala ce-i așa răsfirat ca un copac?

— Aici ai nimerit-o. Aceala-i pomu vieții: traiu lung și bogat. Alături uite-o scară: ai să te'nalți în rang. Din ce ești, mai mare-ai să fii!

— Să te-audă Dumnezeu! Da ici, jos, chipu cela negru, cornorat, nu-i dracu?

— Nu, degeaba-l pomenești. Aceala-i copil; însamună năcazu. De la mijloc în sus, uite, ți-i ceașca curată toată. Asta-i pace,

liniște, trau senin. ... Vai, da frumoasă ceașcă ț'o mai căzut. Aș vrea să-mi cadă și mie așa. Norocu tot ți-i spre răsărit.

— Da de unde știi că numai decăt îi din partea ceea?

— Pentrucă, uite, lumina cea mai mare îi spre coadă și ceașca se așază totdeauna cu coada spre răsărit că știi din cotro vin toate.

— Da pe farfurioară nu mi-ai spus ce-o căzut?

— Pe farfurioară, nu vezi? Lăcată! Ți-i sufletul închis lăcătuț. Necazul nu-l împarți cu nimeni.

— Asta așa-i! Aici ai zis-o bine.

— Da mie, măicuță, ce-mi spui? — îngână sfios servitoarea întinzându-i și ea ceașca ei.

— Ție?!?... — Privind închiorcoșăt fundul ceștii începu repede: — Ție-ți cade ce-asu: amoriu! Da abia se urzește. Da alături te pândește-o hulpe. Iote ce codoiu!

— Și ce-i hulpea, maică? — întrebă servitoarea sperietă.

— Hulpea-i femeie cu două fețe. În lume-ți spune cuvinte dulci, da'n inimă-ți poartă vicleșug. Tu, fată hăi, ascultă de mine: să te ferești de-o parte femeiască ce ți se dă prietenă'n față, da'n spate ți-i cea mai mare dușmană; îți pregătește otravă.

— Nu-i cumva cu comonac femeia ceea? — făcu eu zimbînd.

Maica mă săgetă cu privirea holbându-și albușurile: — Călugăriță vrei să zici? Nu, nu-i călugăriță, îi femeie de lume, că uite are moț după cap și fustuță scurtă până din sus de genunchi.

— Las c'o știu eu, maică, ard-o focu — îngăimă cu tristeță slujnica.

— Apoi dac'o știi, iaca aceea-i! Să nu te mai înhaitezi cu dânsa că, vezi, îți poartă sâmbetele. ... Și ție îți mai cad o mulțime de animăluri. Uite, ici, oaie: blândeță! Și cal: zburdăciune. Să știi că te paște o ispită de lume. Și negru ce'ncunjură colacul amoriului crapă. Asta însămnă că inima îți arde cu foc dar nu se poate răsufla; crapă și ea, plesnește!... —

Servitoarea privi'n pământ și oftă adânc.

— Și dincoace cucoș: veste mare, strigătoare. Și vestea-i pentru niște bani, cum ț'am spus de la'nceput, uite moclicu!... Da sufletu ți-i nourat, săraca de tine! Uite cum se vâlurează drojdia pe păreți. Din gură se vede că răzi, da'n suflet porți măhneală stăpănită. ... Să te mai duci, copilă, pe la biserică și să mai dai vre-o leturghie, că nu te prea cearcă binele. Iaca ce-ți spune ceașca ta pe ziua de azi!

— Da pe farfurioară, măicuță?

— Dă-o 'ncoace s'o văd! —

Luând iute farfurioara din mâna servitoarei, o privi cu luare aminte și rosti cu duh prefăcut: — Mai bine nu mi-o dădeai, că, uite, îți cade inel, da-i rupt. Să știi c'o dragoste ai avut da s'o stricat, ori ai s'o strici. Hulpea ceea-i de vină, ț'am spus. Și are să-ți pară strașnic de rău că, vezi, împrejur sunt o mulțime de picușuri: amare lacrimi! Da să nu-ți pese. Lăcrimile au să te ușureze, uite, toate-s cu miezu alb, nici una nu-i neagră! ... Atât! Acum ia ceștile și du-te de le spală.

— Sărut mâna, măicuță!

— Taci, nu-mi mulțămi, că la cătat în cafea nu se mulțămește.

— O uitat, săraca fată, las-o 'n pace — șoptii eu.

Servitoarea luă ceștile și plecă ispășită

— Maică, da amarnic i-ai mai spus sluguții iștia.

— Dacă eu cam știu în ce ape se scaldă dumneaei.

— Așaaa? Vrasăzică deaceea o tot ghiontiaai cu vorba și i s'arăta cal și ceasornic.

— Ei, nu, da chiar îi picase, nu glumă.

— Cred, cred maică! Da eu, să nu te superi, dacă vin iar la vorba mea deadiniaori: oare nu-i păcat să citești oamenilor în drojdia cafelelor? Ori ce zice El, Dumnezeu, când te vede căutând cu ochii în negreala ceștilor în loc să slovenești lamura cărților Lui sfinte?

— Ce să zică? Eu cred că râde! Doar nu ș'a pune El mintea, câtui de Dumnezeu, c'o biată maică păcătoasă ca mine. Și pe urmă trebuie să știi că eu nu mă depărtez niciodată de cărțile bisericești. Temeiul vieții mele is tot rugăciunile. Uite, ceaslovul și psaltirea ici supt perină, dorm cu ele la cap. În fiecare zi citesc acastistul și paraclisul Maicii Domnului, iar icoasele lui sfântu Niculai nu le pășesc, să fie ce-o fi, și ț'oiu spune de ce. Când o murit maica mea eu m'am luat așa tare pe scârbă c'am intrat la zăcare. Atunci o venit un duhovnic bătrân să mă'mpărtășască, și el, văzându-mă așa căzută, mi-o spus: „Ia să te pui la citit icoasele lui sfântu Niculai, maică, ș'ai să vezi cum ai să te liniștești“. Așa am făcut și m'am liniștit și de-atunci usna le zic. Dacă vrei ți le-arăt în ceaslov și ți le citesc.

— Nu, nu-i nevoie, maică! Lasă ceaslovul să se hodinească 'n pace, nu-l mai stârni degeaba.

— Cum, nu vrei? Păcat! Să vezi ce cuvinte frumoase are. D'apoi încă icoasele lui sfântu Gheorghe, cel grabnic-ajutor! Vezi, el îi ostaș, iute Iaca dăunăzi o venit o cucoană la mine care era strășnic de'nvrăjbită cu alta și m'o rugat să-i citesc ceva pentru liniștire. Și eu i-am citit icoasele lui sfântu Gheorghe. Și ce crezi? Cum o ajuns acasă, haiti, s'o și'impăcat cu aceea cu care se sfădise. D'apoi la măritat ce mai ajută. Cât mi ți-i fata de urâtă și bătrână Ț'o mărit. Care-i place, aceala o ia. Ba izbutesc și altele. Anul trecut, unui gospodar bun din Ceahlăiești — eu nu-l cunosc; știu numai că-l cheamă Gheorghe, — îi pieriau stupii pe-un cap. Avea peste 300 de știubeie și nu mai rămăsese decât cu jumătate: tot câte opt pe zi îi ieșau! Ce să facă el de năcazu? O auzit de mine — acu de la cine a fi auzit nu știu — și mi-o trimis omul, săracul, două sute de lei, printr'o femeie, nici n'o venit el, și m'o rugat să-i citesc ceva, ce-oiu crede. Și eu i-am citit tot icoasele lui sfântu Gheorghe. Du-te de vezi c'acu are câte patru roi pe zi și tot îi sporește'n casă. ... Iaca așa, trebușoare de-aiestea fac eu, dacă vrei să știi. Ce folos însă c'aiestea tinere nu se dau la citit. Mai degrabă le vâri un cuțit în inimă decât să le faci să citească un icos. Da eu, bolnăvă stau și răzămată'ntr' perini și citesc pentru că „întru ceea ce te găsește moartea, într' aceea te judecă pe ceea lume“. Și eu las mai bine să mă găsească citind decât dormind ori mâncând. Numai odată am pățit-o, da știi, pățanie nu șagă. N'am spus-o încă la nimeni și vezi, dac'o cump'eri azi dela mine, să n'o mai vinzi mâine la altul, că mi-i mai mare rușinea.

— N'o vând, maică, n'avea grijă! Spune.

— Of, Doamne, să spun ori mai bine să tac?

— Dă-i drumul, maică — o ațâțai eu — nu mai Ținea atâta! Ușurează-ți sufletul.

— La asta mă gândesc și eu: am să-l ușurez ori mai tare am să-l îngreuiez? ... Cum a fi, eu am să-ți spun. Uite, vezi, ucenicia asta a mea, așa pogană și slută cum o știi, veni'ntr'o zi, cam pe vremea vecerniei, spărietă parcă, și-mi puse în mână două bumăști de câte-o sută: „Poftim, măicuță, să citești pentru cineva patruzeci de paraclise că are strășnică nevoie de ajutorință într'o mare cumpănă. Da să le citești chiar în ia-sară și s'alegi acelea pe care le socoți sfinția-ta că-s mai cu folos pripit“. Când am văzut eu atâtea parale'n palmă, parcă mi-o luat ucigă-l-crucea

mințile. N'am mai întrebat cine vra ajutorință și pentru ce anume, că, dă, noi la citit trebuie să știm asta, să pomenim mereu. Eu, ca o toantă, am strâns frumușel hârtiile și, cum s'o făcut sară, pune-te maică Frăsină cu toată inima la citit și la făcut metanii. Mă dureau mânilor din coate, iar șălele nu le mai simțiam.

— Și pe cine-l pomeniai?

— Nu pomeniam pe nimeni! Ziceam numai așa în gând că Dumnezeu știe pentru cine citesc și, dacă știe El, ce nevoie mai am să știu și eu. Îmi închipuiam acolo, un om surpat de năcazuri grele pe care nu le mai putea birui. ... Citesc eu cam pe jumătate. De la o vreme simț că mi se'nclieie ochii și mi se'mpăinjănesc vederile. În loc să mă scol și să mă port oleacă spre a-mi spăria somnul, am citit înainte. De oboseală, se vede, am adormit cu lumânarea'n mână. Cât oiu fi dormit, nu știu. Când însă capătu de lumânare s'o gătit de ars și mucu m'o ajuns la degete, am sărit ca mușcata de șerpe.

— Te miară că n'ai luat foc.

— Mă mier și eu, că eram cu tulpan pe cap și capu-mi căzuse pe mână și mâna pe carte. Se putea 'ntâmpla poznă. Mila Celui-de-Sus m'o păzit! ... Somnoroasă, friptă și spărietă am ieșit afară 'n ceardac să mă răcoresc. Stând așa în întunerec pe târnaț, mă tot gândiam la cei două sute de lei care-mi căzuse din cer și gândul îmi lumina pe dinainte ca un fulger. Îmi și țipa măseaua 'n gură d-na paralelor că trebuia să plătesc de bătut niște șeiag la piuă și n'aveam para chioară'n casă; — eram de-a peritului! N'am stat la răcoare cât ai zice „Împărate ceresc“ de două ori și numai ce-aud scââârț portița de la drum. „Măi, cine să fie la vremea asta?“ mă'ntreb eu. Fata știem că se culcase decusară și stânse-se lampa. Altu, strein, n'avea la ce veni. Ca să văd cine intră, m'am lunecat ușor de pe târnaț, m'am supt la inimă, m'am tupilat jos lângă perete ș'am așteptat.

— Și cine era, maică?

— Găci? Când țoiu spune ai să te minunezi. Coșcogeamite hultan de călugăr, negru și flocos la barbă ca ursu. Făcea un pas și sta locului. Iar făcea un pas și iar sta. Sta ș'asculta cum ascultă porcu cel sălbatec în pădure, când simte omu. Înainte de-a ajunge'n dreptul meu, mi-am rădicat ochii ș'am privit în zare. Cum i-am văzut sfârcul nasului deșălat, l-am și prepus cine-i. Ș'atunci, făcându-mi singură curaj, m'am rădicat în picioare ș'am

strigat odată, de să se rupă băirele inimii în mine: „Înapoi, haramule, că nu ți-i cârdu aici!”

— Încet, maică, încet, nu țipa așa tare. Te-a auzi cineva ș'a crede că ne sfădim — îi spusei eu astupându-i gura.

— Bine zici, eu am uitat că-i ziua. Mă credeam tot noaptea'n ceardac!

— Și haramu ce-o făcut?

— Ce să facă? Crezi că s'o spăriet cum te-ai spăriet singur? Doamne păzește! N'o dat un pas înapoi. Acolo pe loc o rămas. Ba încă, necuratu care-l stăpânia, o prins a mă muștra: „D'apoi bine, măicuță hăi, dacă sfinția-ta îmi citești de două ceasuri icoasele mucenicului Gheorghie, care m'o însulițat la inimă și m'o mânat aici, eu îs de vină c'am venit?”

— Vai de mine, strig eu, da pentru sfinția-ta era cetitul?

— D'apoi pentru cine altul? Ai luat parale, te-ai rugat fierbinte să mă mlădoieze Dumnezeu la inimă, să-mi deie gând bun să vin, ș'am venit. Am făcut cum ai dorit. Se poate acum să mă probozești? —

Când am auzit eu probă de vorbă ca aceea, mi s'o muier picioarele, mi s'o stâns glasul ș'am amuțit pe loc. Mă mier că n'am plesnit de ciudă. Uite, o trecut atâta vreme, și tot parcă-mi vine să sar în sus când mi-aduc aminte... ..Să stric eu bunătate de rugăciune ca aceea, să-mi năsădesc eu genunchieșii mei bolnavi izbindu-i de podele și să-mi rup eu șălele rădicându-mi burdăhanu dela pământ, ... pentru cine și pentru ce? Pentruca să-mi încunjur casa cu văpaia patimilor lumești. Vai, vai mie!... Îmi fac cruce și stupesc și'n ziua de azi!

— Ei, lasă maică, nu te mai frăsui degeaba. Ai luat parale? Ai luat! Ț' ai făcut datoria să citești? Ț' ai făcut! Te-o ascultat Dumnezeu? Te-o ascultat! Ce mai vrei? Să fii încă fudulă...

— Chiar că am cu ce mă fuduli!...

Tiberiu Crudu

UN PICTOR DOBROGEAN : STAVRU TARASOV

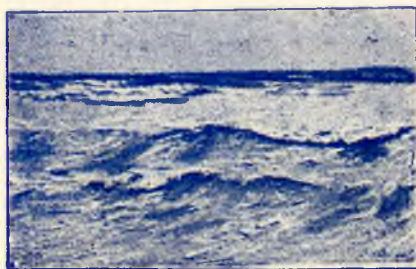
de Mihail Straje

I

*...Dar oare se cădea astfel de glas
Să sune unde duhuri s'au rostit?...*

(GOETHE: FAUST)

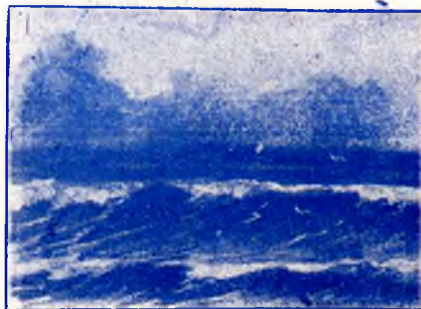
Am mai auzit cândva, rostirea acestui nume de blajin pravoslavnic. Ni-l adusese într'un sfârșit de toamnă târzie, ca pe o răbufnire de vânt înghețat, revistele unui târg moldovenesc cu rost de veche și așezată tra-

St. Tarasov Marină.

diție cărturărească, în coloanele cărora, arta pictorului aflate culcuș cald, înțelegere multă și bună prietenie. Artistul ne era prezentat ca un mare meșter: drumeț sprinten cu inima svâcnind într'un piept în care se voia încăput dintr'odată întregul necuprins, întâlnise în cale

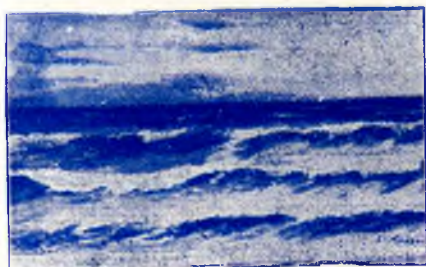
multe flori și multe nefericiri; îmbulzindu-se cu cete de cântăreți în burguri lărmuitoare de bucurii și îmbătat de nebunia viselor ce nu cunosc încătușare, plânsese mai

St. Tarasov Marină.

apoi și svârlise drept înainte, pumnii încheștați de des-nădejde.

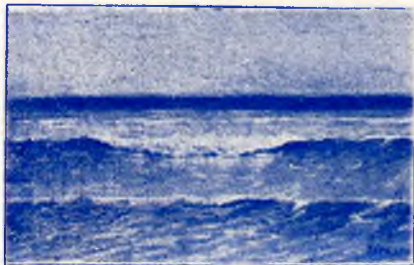
Pânzele lui fermecaseră, avuseseră darul să câștige autorului un impresionant și însuflețit număr de pre-

St. Tarasov Marină.

țuitori. Și în fața acestor năvălnicii, am avut intuiția unei revelații. Sunetul numelui său, puternic ca și o bucată de piatră dăltuită de un gigant al renașterii, per-

sista cugetului nostru, ni-l făcea mai familiar, până devenise aproape o obsesie: Stavru Tarasov... Svon de stepă, ori loteă grăbind către țărm cu furtună necruță-

St. Tarasov Marină.

toare pe urme? Ochi mari de copil ce vrea priceperea, ori suflet sfâșiat de întrebări, al căror răspuns nu poate fi dat, dar fără de care, n- poate exista ființare?

St. Tarasov Plaja Tataia (la Constanța).

De atunci trecuseră ani. Întâlniam regulat numele, anunțat când într'un oraș, când în altul, îmbrățișat cu aceeași dragoste și pricepere entuziastă a operelor sale, apoi tăcerea isvora furiș, se strecura nesimțit asemeni unei sălbătăciuni de pradă, gata să stăpânească puternic

și de neînălțurat. Omul nu se mai arăta, când deodată, numele lui sbucni într'o inscripție fină dar hotărîtă, deasupra ușei unei săli constănțene. Așadar, expunea și în urbea tomișană? Surpriză și gest de neîncredere.

Sf. Tarasov. Studiu din port.

Reculeși, am pășit înăuntru. De după mesuța scundă de lângă intrare, ne primiră ochi mărunți clipind vioi și

Sf. Tarasov. Bricul „Mircea”.

neliniștit sub fruntea largă și severă, contrastând cu trăsăturile de om ce te privește cu surâs de multă în-găduință. O barbă scurtă și neagră, umeri largi, oare-care greutate în mișcările stânjenite parcă, de ezitățile

unor gânduri sfielnice. Nu putuse să uite pământul de leagăn în rătăcirile lui de menestrel...

St. Tarasov. Constanța pitorească,

Elev sânguincios, ascultând și prinzând din îndemnurile dascălilor calea, ce duce la încununare, îl bucu-

St. Tarasov. Cazinoul; iarna.

rase visul că trebuia, era dator să ducă și alor săi, oamenilor cu care viețuise într-un început, priceperea darurilor divine, darurilor ce nimicesc truda și înviorează.

Neofitul, căruia taina i se desvăluia ca unui predes-

St. Tarasov Studiu.

tinat, ne învrednicia să avem mândria, să simțim cinstea pe care o făcea artei dobrogene.

Cine i-a văzut expozițiile, acele frământări de culoare, trebuie să se fi gândit, că poate nimic nu a îndrăgit

St. Tarasov. Peisaj.

acest artist, mai mult, ca apa clipocind între malurile de stufăriș și sălcii ale deltei, ori în lunecare domoală sub

St. Tarasov Pictorul la lucru.

lotci somnoroase, — iar florile i s'au deschis înaintea ochilor înțelegători, ca o taină ce se mărturisia. Copi-

lăria cu ape... tinerețea cu florile... Floarea: lacrima de bucurie a pământului.

Acest om pricepând floarea i-a înțeles misterul și a iubit-o cu dragostea mistuitoare a selavului pentru cea

St. Tarasov. Interior.

mai minunată dintre stăpâne. Multe, tot mai multe, florile ocupă locul fruntaș al expozițiilor sale. Dealurile pietroase cu muchii ascuțite de granit spart — sclipind oțelit în potopirea razelor încinse — luminișurile pline de misterios svon al bălții, iar mai presus de toate floarea, îl voiseră cântărețul lor, trubadurul ce le slăvește viața, lumina viețuirii. Căci atunci când lumina a încăput ochilor lui de copil, trebuie că darul ursitoarei celei

mai bune, să-i fi încântat sufletul, ca o jucărie nemai-pomenită.

Insetat de adevăr și ideal, dorurile l-au mânat între neamurile pământului, pe care, până la el, nici un artist român nu le-a mai răscolit, nu a călcat acele locuri.

St. Tarasov. Cap de expresie.

Studii la München și Paris, expoziții personale sau cu alți artiști la Haga în anii 1912, 1914, cu artiști belgieni la Bruxelles în 1910 și 1914, și, firește, la Paris 1909, cutreeră apoi Anglia, Grecia, Austria și Egiptul, ca într'un rând să treacă Oceanul la Rosario-Santa-Fé în America de Sud. Clipe de muncă, etape de frământări până la nimicire, eul îi năzuia orbecăind după luminița cătră care îi era crezul. Un alt Panait Istrati ce nu-și

putea striga și povesti nefericirile ori bucuriile decât doar în plămada culorilor, mai necunoscut decât celălalt pentru că nu avusese norocul să găsească un Romain Rolland, care să-l îmbărbăteze și să trâmbițe cu prestigiu universal despre un: „n o u v e a u G o r k i d e s p a y s b a l c a n i q u e”...

St. Tarasov Vagabond...

Profesor în pensioane ori reparator de tablouri, muzicant în localuri de noapte pariziene, ăsta îi fusese traiul ce-l petrecuse cercetând, lucrând, înfăptuind cu paleta îndemnurile ce ardeau mocnit în forul său interior. În asemenea timpuri de peregrinări, multe dintre pânzele lui Tarasov s'au risipit pe mai nimica, în cele patru vîn-

turi. Și s'a reîntors mai apoi, tot așa de neștiut după cum plecase. Firea lui de o modestie împinsă până la absurd ni l-a ascuns, ne-a îngrădit cunoașterea din vreme a unei tinerețe măcinată în lucrări de desăvârșire.

St. Tarasov Chitaristă.

II

E destul de anevoios să se definească locul lui Tarasov în grupul nou de pictori. Fără a fi un adept al clasicismului sau al vreunei școale de modernism, acest bălăreț dela Letca, apare un sincer studios al naturii degajând o personalitate aparte ca tehnică și viziune. Odată scăpat de sub încătușarea principiilor academice,

artistul se avântă urmând cale proprie, găsind mijloace proprii de redare născându-se astfel, formându-se acel ceva ce trebuie să caracterizeze arta fiecăruia în parte, „m a n i e r a” de a lucra, familiară dela prima ochire cunoscătorilor. O luptă grea în care se angajează mulți cu

St. Tarasov. Lipovancă.

reușită mai mult ori mai puțin isbutită, încadrează locul unde fiecă slujitor al oricărui gen de artă se clasează cu felul său unic.

Doar e prea știut că arta nu rămâne, n u p o a t e să rămână o fidelă înfățișare a înaintașilor. Fiecare epocă cu exponentul dinamic al forței ei de creare, năzuință

cătră posibilitatea depășirii orizontului devenit mărginit și care, nu mai poate îndeștula contemporanul unei civilizații împinsă până la rafinare și continuă perfecționare. Și când natura e primenită astfel, supusă născocirilor veacului, fatal e ca și opera de artă să se țină în

St. Tarasov. Zinica.

pas cu ea, dacă nu chiar să o și depășească, cu toată deosebirea aparentă între ele, deosebire pe care o ilustrează atât de strălucit Oscar Wilde. — „Știi ce face opera de artă și ceea ce face opera naturii?”—spunea Oscar Wilde cătră André Gide* — „Cunoști deosebirea între ele?

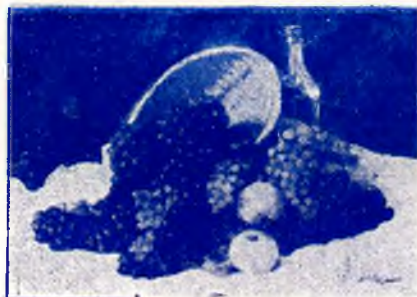
* *André Gide*: — Oscar Wilde (ed. Mercure de France).

Căci și floarea narcisei e tot așa de frumoasă ca și o operă de artă — însă ceeace le distinge nu poate fi fru-

St. Tarasov Natură moartă.

mușetea. Știi ceeace le distinge? — Opera de artă e veșnic unică. Natura care nu face nimic durabil se re-

St. Tarasov Natură moartă.

petă totdeauna, pentruca nimic din ceeace face ea să nu se piardă. Sunt multe flori de narcisă și iată de ce fiecare nu trăește decât o zi. Și de fiecedată când natura inventă o formă nouă, ea o repetă totodată. Un monstru marin

dintr'o mare știe că există în altă mare un monstru ce i se aseamănă”.

„Când Dumnezeu a creat un Neron, un Borgia sau un Napoleon, în istorie, el le-a pus pe un altul alături, un necunoscut—puțin importă—important e ca unul să reușească, căci Dumnezeu inventa pe om, iar omul: opera de artă”...

St. Tarasov Crizantemă.

Așadar, aceasta ar fi diferențierea: nu frumusețea, ci unicitatea. Pe noi ne interesează însă, frumosul. Paralelismul a impus fiecareia din aceste două elemente: natura și opera de artă, o apropiere de sprijin reciproc. Ambele se completează. Viața efemeră a uneia

poate fi pedestal puternic vârstei metusalemeice a alteia. Natura explică opera de artă, după cum și opera de artă face să fie înțeleasă natura.

Desenul constând din linii și tonuri, ori culoare sim-

St. Tarasov Crizantemă.

țită uneori numai prin finețea acestei game și a rezervei ei de ton, pun fundamentul unei opere de artă.

Luând un cap de expresie de Tarasov, simți mișcarea, focul viețuirii sub stratul de culoare, redarea perfectă a unei intense frământări subterane. Astfel „Turcul” — ori „Moșul din Limanul” — sunt

două capete reprezentative ale măestriei cu care artistul a reușit plămuirea și în acest gen. Puterea de însuflețire a „Fetiței” — cu zâmbetul ei șiret, a fost încheată din ușurința cu care a fost aruncată culoarea, trăsăturile

St. Tarasov Liliac.

întretăiate de linii și mânuirile acele de tonuri cromatice. Gama variată a penelului a înfăptuit florile așa cum le cunoaștem, de te simți parcă împins dela spate să te apropii ca să le pipăi și să le desprinzi. Aici tehnica artistică a lui Tarasov, o credem mai perfectă ca oriunde. Culoarea e direct aruncată, însă cu atâta adâncă price-

pere și armonie, încât isbuteste frăgezimea cărnoasă a petalelor, prospețimea încărcată de lumină și umbra brumată a frunzei smulsă abia atunci dintr'un strat.

St. Tarasov Trandafiri.

— „Bujorii” — „Crisantemele” — „Lăcrămioarele”—„Trandafirii” și—„Lălelele”— expozițiilor din ultimul timp, dela Constanța, zâmbesc și cheamă, te înceștează de emotivitate estetică, ca de un rău fizic.

Apoi: peisagiile din deltă și acele coaste ale mării unde apa se luptă cu pământul, unde orizonturi largi se închid vederilor ori unde liniștea și sbuciumul au ajuns să se contopească într'o spăimântătoare deslănțuire, au impus artistului care le-a priceput, spre a ni le face pricepute.

St. Tarasov Dalii.

Perspectiva albastră a mării domoale, dunga orizontului depărtat, trecerea dela culoarea caldă până la cea rece care luminează transparența și lichiditatea, sunt abile mânuiri de cuțit ce ondulează valurile și le însuflă mișcarea ori sbuciumul.

Putința de plăsmuire a acestui artist, lasă impresia unui adevăr necontestat, târnositor de altare, de pe care,

St. Tarasov Bujori.

jertfa adusă înobilează cu simțiminte deosebite, de mai bine, de mai uman.

Și rostul artei acesta este: să trezească cu atât mai multă omenie cu cât e mai desăvârșită.

ÎNTR'O GRADINA LANGA O TULPINA

de Perpessicius

Substanțialele și documentatele pagini din viitoarea monografie goetheană a colaboratorului nostru, d. I. Torouțiu, publicate în numărul trecut din revista „Făt Frumos” au trezit, pretutindeni, un frumos ecou, care sunt și rămân pentru autor singura satisfacție pentru o muncă asiduă în domeniul literaturii comparate. Profesorul de limba și literatura germană dela Universitatea din București, d-l Simeon Măndrescu, și-a inaugurat în 11 Noemvrie cursurile din acest an, aducând mari elogii d-lui I. E. Torouțiu, pentru studiile cari leagă în mod atât de fericit manifestările literaturii noastre cu cea germană. Distinsul critic și poet, d-l profesor Panaitescu, atât de iubit de cetitorii ziarului „Cuvântul”, conferențiarul cu „glas de argint” al Universității Radio — cunoscut și ascultat în toate unghiurile țării — d-l Perpessicius, scrie despre lucrările d-lui I. E. Torouțiu publicate în „Făt-Frumos” următoarele¹:

„Abia sfârșiam de relatat zvonul după care muzeul de tălmăciri și studii goetheane dela Weimar ar fi, până la ora asta, virgin de participarea noastră, de un fel sau altul, și o altă lucrare venia să ne confirme în presupunerea că, totuși, am putea fi reprezentați, cu oarecare onorabilitate, la internaționala din 1932, a centenarului lui Goethe.

Anticipând monografia pe care a întreprins-o și care va apărea nu peste mult, în preajma lui Martie a anului ce vine, d. I. E. Torouțiu tipărește un substanțial extras „Hermann și Dorothea”, cu incursiuni revelatorii în literatura noastră și a tălmăcirilor ce privesc clasicul poem al lui Goethe. Astfel de incursiuni a mai întreprins d. I. E. Torouțiu și nu e mult de când tot de sub teascul artisticeii „Bucovina” a dat la lumină două monografii despre Heine și Sudermann în raporturile lor cu tălmăcitorii noștri.

¹ Nota redacției.

Dar nu despre extrasul ce arvunește în așa de promițătoare condiții monografice ce va să vină, cată să scriem astăzi. Cât să notăm o contribuție anexă „Ienăchiță Văcărescu și Goethe”, cu care se încheie extrasul de astăzi și care are meritul să încheie definitiv, pare-se, cariera unei glorioase mistificări din istoria literaturii noastre. Se spune de mai bine de 60 de ani că poezioara lui Ienăchiță Văcărescu:

Intr'o grădină
Lâng'o tulpină
Zării o floare
Ca o lumină.

S'o tai, se strică
S'o las, mi-e frică
Că vine altul
Și mi-o ridică.

ar fi inspirată sau deadreptul tradusă după Goethe. Se cunoaște, în special din întâmpinarea lui Maioreșcu, ce credea excesivul V. A. Urechia despre „imitațiunea” lui Văcărescu. „Suntem oare pretențioși proclamând superioritatea poeziei, (lui I. V.) lui Goethe?” — spunea dânsul într'un loc, pentruca imediat după aceia să vorbească de practicul Goethe care la fel cu un grădinar dela Erfurt rezolvase practic dilema: „Scoate floarea cu rădăcină cu tot și o răsădește în grădina frumoasei sale case” Ce n'a plăcut însă lui Urechia, ar fi convenit de minune d-lui Mihail Dragomirescu, specialist în materie de supra evaluări naționale: Intr'adevăr, dacă Văcărescu ar fi tradus și finalul acela practic: „deși numai traducere, am fi avut atunci o capo d'operă de simplitate și gingășie poetică”.

Singurii cari s'au îndoit, dintr'o măsură oarecare, și au pus „imitațiunea” lui Văcărescu pe seama poeziei populare, ca și pentru „Amărâta turturea”, au fost d-nii Sextil Pușcariu și G. Bogdan Duică; d. I. E. Torouțiu dă lovitura de grație: Madrigalul, epistolă cu care Goethe comemorează 25 de ani dela întocmirea lui cu Christiane Vulpius, soția lui, datează dela 26 August 1813.

Iar Văcărescu murise în preajma lui 1800”.

După ziarul „Cuvântul”

București, 31 Oct. 1931.

„EPIGONII“ LUI EMINESCU ȘI „JEREMIADA“ LUI SCHILLER

de I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș

Nu e vorba de o influență a lui Schiller asupra lui Eminescu, ci de un subiect comun, tratat însă în mod diferit.

Scrisoarea sa din Viena, dela 17 Iunie 1870 st. n.¹ adresată lui Iacob C. Negruzzi, are drept motto următoarele versuri, în caractere gotice :

„Alles in Deutschland hat sich in Prosa und Versen

[verschlimmert.

„Ach, und hinter uns liegt weit schon die goldene Zeit.“²)

Cât de bine stăpânea Eminescu limba germană, se poate deduce și din scrisul său gotic, curent, fără nici o ezitare și într'o impecabilă caligrafie.

Versurile citate de Eminescu în fruntea acestei scrisori sunt — precum ne mărturisește chiar poetul — dintr'o poezie a lui *Fr. Schiller*, care poartă titlul „*Jeremiade*”.

Poezia germană are 20 versuri de câte 16 silabe și conține următoarea idee: „Atât proza cât și poezia sunt în Germania în plină decadență, iar vremurile de aur sunt departe acum de noi. Filosofii ne strică limba, iar poezii logica, și nu mai poți străbate prin viață cu mintea omenească. Din estetică, unde se cade să fie, virtutea, oaspe nedorit, este gonită în politică. In-

¹ Publicată în *Studii și Documente Literare* vol. I, de I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, București 1931, pg. 311—313.

² „In Germania totul a degenerat în proză și versuri.

„Ah și ce departe de noi este trecutul de aur !

contro mergem? Dacă ne păstrăm naturalețea, ni se reproșează platitudine, iar jena înseamnă chiar absurditate. Frumoasă nai-vitate a *fetelor din Lipsca*, vino iar, revino sinceritate sglobie! Vino și tu comedie, patriarhală vizită săptămânală; și tu *Siegmund*, dulce amant, și tu *Mascarill*, servitor glumeț! Tragedii sărate, pline de ace epigramatice, și tu pas de minuet din împrumutatul nostru coturn! Roman filosofic, păpușă, care stai liniștită, când firea se răsvrătește împotriva creditorului! Bătrâna noastră proză, care spui totul cinstit și pe față, ce gândești și ce-ai gândit, și ce și-a gândit și cetitorul, vino iar înapoi! În Germania totul a decăzut în proză și versuri. Ah, și departe de noi este trecutul de aur!"

Acesta ar fi cuprinsul poeziei lui Schiller. Cetind-o fugitiv, fără nici o interpretare, s'ar părea o elegie retorică, fără prea mare valoare poetică. În realitate, poezia lui Schiller prinde și ironizează regretul contemporanilor săi, cari nu se puteau acomoda spiritului nou în literatură, și aproape fiecare vers se referă la scriitorii trecutului și la opera lor.

Înainte de toate titlul *Jeremiade* — după „tânguirile” atribuite greșit profetului Ieremia — înseamnă tot atât cât plângerea căderii (la origine, a Ierusalimului) —, elegie, apoi în înțeles modern un cântec de durere și jeluire sau amară resignare, în contrast dintre ieri și astăzi, evocarea vremurilor ferice de altă dată, de tinerețea pierdută, gânduri și sentimente pe cari ni le trezește splendoarea trecutului față de josnicia prezentului. Glorificarea vremurilor apuse și dorința aprinsă, ca ele să reînvie și să reia locul celor meschine, pline de nimicnicie, cari le trăim noi. În această preamărire a patriarhalismului tichnit al trecutului față de prezenul desgustător, găsim evident, nota extasiat romantică.

Elegia lui Schiller este însă ironică și vizează pe unii scriitori ca *Friedrich Nicolai*, care se exaltau în admirația lor față de trecut și nu se puteau adapta noului curent.

Punctul de plecare al lui Eminescu îl formează antiteza ideologică a elegiei lui Schiller.

În vreme ce poetul german parodiază, când exclamă : „În Germania totul a degenerat în proză și versuri. Ah, și ce departe de noi este trecutul de aur !”, *Eminescu* este plin de sinceră admirație, „când privește zilele de aur a scripturilor române”.

Asemănarea între *Jeremiada lui Schiller* și *Epigonii lui Eminescu* constă numai în exemplificări referitoare la trecutul literar, evocate însă de primul pentru a-și ironisa contemporanii, de celălalt pentru a-i face să se umilească.

O SEARA ACADEMICĂ PENTRU IACOB NEGRUZZI

de Ec. Teodor.

În Octombrie 1931 împlinindu-se un an dela înființarea *Asociației Publiciștilor Români* din București, câteva zile în urmă, la 5 Noemvrie, se serbătorește aniversarea într'o atmosferă deosebit de caldă. Generalul *I. Manolescu*, sufletul „Caselor Naționale”, și animatorul al atâtor acțiuni culturale românești, salutând numeroasa și distinsa asistență (d-nii *Simeon Mehedinți*, *Al. Tzigara-Samurcaș*, *P. V. Haneș* și *V. V. Haneș*, reprezentanții presei, ai autorităților, Casa Școalelor, Ministerul Instrucțiunii etc. etc.), explică rostul și programul Asociației, și face o amplă dare de seamă asupra activității unui an. Sărbătorirea publiciștilor *I. Popa-Florentin* și *I. Bilciurescu*, trimiterea unui delegat la Viena să afle edificiul unde a locuit *Eminescu*, pentru a se pune o placă de marmură, apoi primirea festivă a filoromânului ceh *abatele Zanoral* etc. etc., în primul an de organizare și existență, față de greutatea materiale în cari se sbate lumea, aceste urme de muncă și străduință sunt încă totuși o dovadă că nu s'a stins în sufletul nostru ultima schinteie de idealism. Cu acest prilej, în ziua de 5 Noembrie A. P. R. a legat de aniversarea sa sărbătorirea lui *Iacob C. Negruzzi*, care stă pe pragul celui de-al 90-lea an din viață. Domnii *I. E. Torouțiu* și *Gh. Cardaș*, autorii primului volum din colecțiunea „Studii și Documente Literare”, închinat lui *Iacob C. Negruzzi*, au ținut să-i ofere lucrarea în mod festiv. Dintr'o simplă comemorare a A. P. R. seara din 5 Noemvrie a fost o adevărată, spontană sărbătoare românească, de înalt prestigiu academic.

A vorbit d-l I. E. Torouțiu. Calm, liniștit, fără nici un gest retoric, la început rece, cu fugitive date istorice, discursul d-lui I. E. Torouțiu a mers crescendo, tot mai călduros, și cu cât devenia mai emoționant, cu atât vocea sa era mai domolă, așa că la un moment dat auditorul de peste 300 persoane își reținea suflarea și asculta cu o pietate de biserică vorbele aproape șoptite ale d-lui I. E. Torouțiu. Evocarea trecutului se făcea cu duioșia, care multora dintre ascultători li umezia ochii...

„La 2 Aprilie 1867” — începu d-l Torouțiu, căruia i se dădu cuvântul — „*Titu Maiorescu* îi scria d-în Paris lui Iacob Negruzzi și-l intitula „*juvenis ornatissime*” — adică tinere împodobit, tinere plin de calități sufletești și intelectuale. Acum, după 64 ani, generația noastră, fără nici o ezitare sau vre-o exagerare convențională îl poate numi „*senex illustrissime*”, de vreme ce întreaga sa viață, care pășește cu sănătate pragul celui de al 90-lea an, n’a făcut decât s’o illustreze cu o activitate atât de bogată și multilaterală, încât, în cadrul acestei spontane manifestări de recunoștință numai cu anevoe ar intra o schițare, cât de fugară... Mărturie sunt cei peste 60 ani ai revistei „Convorbiri Literare”, din cari primii 30 au fost purtați pe de-a’ntreregul pe umerii lui Iacob Negruzzi, cu redacția, administrația și marea grijă financiară pe care o impunea regulata ei apariție. Apoi, alți 30 ani după retragerea sa dela conducere, aproape în fiecare număr al revistei întâlnim pagini scrise de Iacob Negruzzi. Și această activitate a sărbătoritului nostru a fost și este de-o continuitate și perseverență cum rar se întâlnește la alt scriitor. Este de ajuns să ne reamintim că acum 2—3 ani Iacob Negruzzi începea la „Convorbiri Literare” publicarea „*Dicționarului Junimii*”, care cuprinde un material documentar extrem de necesar și de care nici un istoric nu se va putea lipsi, dacă va înțelege să fie corect informat și bine orientat. Vasta sa operă literară se compune din realizări originale și din ceea ce alții au creat din îndemnul, sfatul și cu ajutorul său. Cele 5 volume apărute la 1894/5, sub titlul *Scriseri Complete*, închid producțiunile sale literare originale și aproape întreaga operă dramatică

a lui *Schiller*, în traducere românească. Suntem însă departe de a vedea în 5 volume scrierile complete ale lui *Iacob Negruzzi*. Dacă am proceda după obiceiul altor popoare, și dacă am aduna tot ce a scris *Iacob Negruzzi*, atunci desigur că opera sa completă s'ar estinde în zeci de volume. Căci, cine pornește astăzi să scrie o istorie a literaturii române, fără să consulte cele 64 volume din *Convorbiri Literare*, unde la fiecare pas te întâlnești cu *Iacob Negruzzi*. Sau: cine se poate dispensa de sfătoasele și totuși atât de istoricile „*Amintiri dela Junimea*”? — Intreaga glorioasă generație de scriitori care s'a dus, a stat în strânsă și continuă legătură cu cuconul „*Iacovache*” cum îl numia *Titu Maiorescu*, cu „*Onorabile*”, cum îi zicea *Caragiale* firește, „*Iubite* și scumpe *Domnule Negruzzi*”, cum cu multă afecțiune îl denumia *Eminescu*.

Mărturie pentru extraordinara sa muncă sunt apoi cele peste 2000 pagini de scrisori și documente literare, pe cari *Iacob Negruzzi* le-a adunat cu grijă și înțelegere, bănuind că odată și odată le va veni timpul să fie de folos urmașilor săi.

Cu modestele noastre puteri, cel care vă vorbește împreună cu colegul *Gheorghe Cardaș*, vă prezintă aci drept pios omagiu primul din cele 4 volume, care cuprind corespondența inedită cu colaboratorii „*Convorbirilor Literare*”, cu poeți, prozatori, istorici, din Țară și străinătate: *Titu Maiorescu*, *Duiliu Zamfirescu*, *Nicolae Gane*, *Caragiale*, *Hasdeu*, *Miron Pompiliu*, *Gheorghe Panu*, *Barițiu*, *G. Dem. Teodorescu*, *Lambrior*, *Stefanelli*, *Creangă*, *Eminescu*, *Veronica Micle*, *Vlahuță*, *Naum*, *Vârgolici*, *Caragiani*, *Mite Kremnitz*, *Urban-Iarnik*, și alții și alții.

Desigur că atunci când vă cetesc aceste nume, vă reamintiți „*Inchinarea*” din *Faust* a lui *Goethe*, operă, prin studiul căreia vă inaugurați activitatea acum 60 ani. Și poate că în urechi vă sună melancolica introducere faustiană: „Iar vă 'n-toarceți către mine, duiocase umbre, iar veniți să-mi tulburați sufletul, iar mă scufundați în atmosfera de melancolie...”

În acest volum se cuprind scrisorile acelor umbre, care ne vorbesc acum din lumea, de unde încă nimeni nu s'a înapoiat.

Vor mai urma altele trei volume similare, cari abia dacă vor putea închide între scoarțele lor și păstra pentru posteritate dovada uriașei activități a lui *Iacob Negruzzi*.

Așadar în 4 volume, de aproape 2000 pagini numai corespondența lui Iacob Negruzzi cu o lume literară care nu mai este. Dacă am spune că aceste 2000 pagini ar însemna o istorie a literaturii noastre, ar fi prea puțin; nu istoria, ci însăși geneza literaturii românești dela fazele embrionare *ale modernizării ei* și până în zilele noastre.

Intemeetor al revistei „Convorbiri Literare” și unul dintre fondatorii Junimii, Iacob Negruzzi a păstrat atmosfera caldă a căminului junimist, în jurul căruia, ca într-o mare familie, s’au adunat aproape toți purtătorii condeiului din cea de a doua jumătate a secolului trecut.

„Știu că ești om, care când zice vorba, îi merge românului la inimă, și-mi închipuesc că cu chipul acesta a trebuit să ademenеști mulți creștini”, colaboratori la revistă, îl caracterizează pe Iacob Negruzzi, într-o scrisoare, Duiliu Zamfirescu.

Această familie din micul regat însă nu uită că are membrii răslețiți, și dincolo peste hotare, și astfel ideea unității naționale, a panromânismului, străbate viguros paginile Convorbirilor Literare. Colaboratorii — „creștini”, câștigați cu inima caldă a lui Iacob Negruzzi — ca să fim în nota lui Duiliu Zamfirescu, colaboratori din toate ținuturile românești găsesc găzduire și sfat, îndrumare și încurajare în marea familie gospodărită de Iacob Negruzzi : Ardealul este reprezentat prin nuvelistul Ioan Slavici, istoricul Ioan Bogdan, prin descindere și Titu Maiorescu, Miron Pompiliu și alții; însuși delicatul St. O. Iosif își capătă încredere în valoarea sa prin colaborarea la Convorbiri Literare; Macedonenii îi au pe Ioan Caragiani, Apostol Mărgărit, Anton Naum; Bucovinenii — pe Tudor Ștefanelli, Dimitrie Onciul, Simeon Florea Marian, pe istoricul George Popovici dublat de poetul Th. Robeanu, și atâția alții se întâlneau sufletește în cercul Convorbirilor și trăiau într-o continuă conspirație și într-o agitată iridentă. Astfel, dela gazda bună, ospitalieră, prevenitoare, care a fost Iacob Negruzzi, dela învățătorul și civilizatorul unei generații care era Titu Maiorescu, și până la realizatorul ideal Mihail Eminescu, realizator nu numai al estetismului maiorescean, ci și al imperativului etnic și etic, — de aci a pornit în linii mari, caracteristice universalității, literatura noastră mo-

dernă și tot pe aci s'a continuat ideea de totdeauna a închegării unității noastre naționale.

Poate, că nu e cu totul lipsit de interes să menționăm și să subliniăm că chiar *Nicolae Iorga* și-a publicat în paginile revistei lui Iacob Negruzzi cele dintâi scrieri din tinerețe, despre Veronica Micle și Creangă. Din bogata corespondență a junimiștilor se desprinde energica și luminoasa figură a lui *Ștefan G. Vârgolici*, care deși a dat printre altele una din cele mai frumoase tălmăciri a celebrului roman *Don Quixotte*, a rămas totuși un mare neîndreptățit în istoria literaturii noastre. Ștefan G. Vârgolici fusese profesorul lui Nicolae Iorga, căruia cu un glas adevărat profetic îi prezice viitorul. Iată ce scrie Vârgolici în scrisoarea sa din 20 Decemvrie 1889, adresată lui Iacob Negruzzi:

„Iubite amice, odată cu scrisoarea mea pleacă la minister o petiție a tânărului Neculai Iorga, care cere o suplinire la liceul din Focșani, cursul superior, de limba română sau latină, suplinite actual de aceeași persoană”.

„Acest tânăr Iorga a trecut eri licența în litere, secția istorico-literară, cu un succes extraordinar de strălucit, după ce a urmat, fiind elev al școlii normale de aici, numai un an cursurile facultății noastre de litere. La Iunie trecut a dat toate examenile anului I, numai cu bile albe, și acum, la începutul anului curent, căpătând dela consiliul facultății dispersa de inscripțiuni a dat restul esaminilor de doi ani, și în sfârșit esamenul general de licență, fiind admis magna cum laude. Este un băeat cu desăvârșire distins, cum n'am avut și probabil mult timp nu vom avea în facultatea noastră, un adevărat *fenomen*, și ca memorie, și ca putere de judecată, și are numai 18½ ani. Este însă de-o sănătate delicată și ar vrea o suplinire (căci e sărac), în așteptarea unui concurs, sau a unei burse pentru străinătate. Ar fi chiar păcat să nu meargă în străinătate, mai ales că e vacantă o bursă din fondul Nicolescu, pentru limba greacă, tocmai partea în care el s'a specializat. Știe foarte bine limbile clasice, cunoaște franceza, spaniola și italiana, mai puțin germana, cu care însă se ocupă. El a făcut admirația noastră a tuturor și ar merita să se creieze o bursă anume pentru dânsul...”

Intr'o altă scrisoare, cu un an mai târziu, la 16 Aprilie 1890 acelaș Vărgolici scrie lui Iacob Negruzzi:

„Mi-a părut bine că ai publicat în Convorbiri Literare studiul lui Iorga asupra Veronicăi Micle. Cred că vei publica și cel asupra lui Creangă. De sigur că tânărul n'are încă experiența condeiului, dar nu se poate contesta că are un fond de idei foarte bogat și foarte original. Ori mă înșel eu, ori acest tânăr e menit cu timpul a ocupa un loc însemnat în mișcarea literară dela noi”.

Caracterul și sufletul profesorului Vărgolici se desprind atât de frumos din următoarea întâmplare: se istorisește că la Iași i se prezintă la examenul de capacitate un candidat mărunț și slab, încât profesorii examinatori îl priveau cu un fel de milă. Vărgolici îi dădu un text latinesc spre a-l traduce direct în limba elină. Candidatul ceti și traduse fără nici o greutate. Mirat, Vărgolici smulse cartea din mâna candidatului, o cercetă cu deamănuntul, ca să se convingă de nu e ceva scris prin carte. Dădu din cap, deschise apoi alt pasagiu; candidatul traduse și acolo fără nici o poticnire. Apoi luă un text elin și i-l dădu să-l traducă în limba latină. Traducerea se făcu la fel, ca și când ar fi vorbit curent într'o limbă vie. Atunci Vărgolici se repezi spre candidat, îl îmbrățișă și începu să-l sărute.

„De unde ești, mă țacă? și unde ai făcut liceul?”

„La Pomârla...”.

Candidatul era *Vasile Bogrea*.

Dar, — deșărtăciune, deșărtăciunea deșărtăciunilor, toate sunt deșărtăciune... Incetul cu incetul rândurile celor buni se răresc, în preajma războiului mai erau câțiva, în viață... Și pe măsură ce dispăre câte unul, cei rămași în viață se numără înfrigurați, corespondența lor devine tot mai deasă... La 4 Februarie 1913 Nicu Gane îi scrie lui Iacob Negruzzi: „Eu unul, cu ajutorul lui D-zeu am împlinit în ziua de 1 Februarie curent 75 ani. Am sărbătorit această zi împreună cu o mare parte din familia mea adunată din provincie, și la masă am șampanisat, după expresia modernă în curs. Vra să zică am ajuns la vârsta, la care nu toată lumea ajunge, căci numai oamenii vrednici îm-

bătrânesc, mișei mor în drum. Prin urmare să ne dăm mâna, iubite Jaques, și să disprețuim micile accidente de sănătate ce le avem în viață. Am rămas din vechii membrii ai Junimii numai Naum, Carp, Teodor Rosetti, Maiorescu, eu și tu. Te pun la urmă fiindcă ești cel mai tânăr dintre toți... *Să ne ținem deci bine ca să încălecăm pe al 80-lea an.* Nu-i treabă mare. Naum a trecut de mult dincolo de 80, de ce n'am trece și noi? De un lucru însă îmi pare rău, că Pogor nu mai e între cei vii, căci m'aș jălui lui, că a început iarăși a se deserta carul cu minciunile, dovadă istoria antereului și a jubeluței..."

Și tot în acel an 1913 Anton Naum îi scrie lui Iacob Negruzzi : „Ceea ce este mai amar pentru mine, e că nu am dreptul să mă plâng'. Naum se născuse la 1829 și era cel mai bătrân junimist, după Vasile Alecsandri; în ultima sa scrisoare către Iacob Negruzzi, din 2 Iunie 1915 în vârstă de 86 ani, autorul frumoasei epopee din lumea animalelor, Povestea Vulpei, Anton Naum se tânguește totuși: „Bătrânețele mă strâng de aproape, prin fel de fel de fenomene și simptome".

Bieții oameni — se 'ndeamnă unii pe alții, își strigă unii altora: „să ne ținem bine, să ne ținem bine", în fața vecinicei tragedii a tot ce este lut și pământesc în noi, și bieții bătrâni cum se jăluie unul altuia și se numără câți au fost și câți au rămas... „Bătrânețele rău mă strâng"; „Mai suntem trei, doi" — unul a mai rămas: Iacob Negruzzi... Din generația veche, a junimiștilor, pe umerii cărora însă se reazimă întreaga noastră civilizație și literatură modernă.

Cu adâncă emoție și cu cuvinte care ne isvorăsc cu adevărat din inimă, ținem să vă mulțumim că ați cinsit cu prezența D-Voastră aceste clipe de reculegere sufletească și că prin numeroasa D-voastră participare ați dat fastul cuvenit sărbătoririi venerabilului Iacob Negruzzi, simbol al idealului nostru și al unei munci fără de pildă. Cinstindu-l pe el, ne cinstim pe noi înșine. Și nu mă îndoesc că sunt în asentimentul D-voastră al tuturor, dacă-i vom striga din tot sufletul: „Vă ținem bine, scumpul și venerabilul nostru Negruzzi, vă ținem cald aproape de inimă

noastră și Vă dorim ca încă mult timp să vă întâlnim printre noi și să vă sărbătorim mereu”...

Sunt coborîtor din plugari și știu că la noi, în Bucovina, încă și acum mai dăinue obiceiul ca vârstei, înțelepciunii și muncii să i se dea cel mai înalt semn de recunoștință și venerație, într'un mod deosebit. Permiteți-mi vă rog ca în aceste clipe de închinare, să rămân glebae adscriptum și înapoindu-mă cu gândul și obiceiul la brazda pământului meu să-mi urmez sfatul părinților țărani.

Este omagiul cel mai sincer — omagiul mut — fără cuvinte”...

După aplausele repetate ale publicului a urmat o pauză de adâncă tăcere. Era ca și când întregul auditoriu retrăia încă suflește în deceniile trecute, pe unde îl purtase vorbitorul și nu-și putea reveni. Cu greu s'a putut reculege Doamna Ella Negruzzi — nepoata scriitorului — căreia îi cădea sarcina de a răspunde. Deși distinsă advocată a baroului de Ilfov — prima advocată română, totuși doamna Ella Negruzzi era vădit emoționată. A început prin a povesti amintiri din frageda-i copilărie și a descrie serile literare ale Junimii, întâi la Iași, apoi la București. Intreaga „caracudă” s'a perindat pe dinaintea ochilor celor cari erau de față în seara de 5 Noemvrie. Maiorescu, Eminescu, Creangă, Pogor, Vărgolici, Naum, umbrele lor se vedeau par'că prin sală și se proiectau pe pereți... A fost un scurt istoric al Junimii, făcut de o martoră oculară, d-na Ella Negruzzi, cu spiritul ei de observație și adâncă pătrundere a oamenilor. „Și dacă generația veche s'a dus” — spunea fiica lui Leon Negruzzi — „nu trebuie să ne plângem, ea a îngrijit de urmași vrednici cari au continuat și continuă opera lor. Simeon Mehedinți, apoi azi Tzigara Samurcaș, cu lumea care-i înconjoară au fost și rămân cheazășie pentru viabilitatea curentului sănătos al junimiștilor și al Convorbirilor Literare, încât să-mi dați voe ca să văd chiar în D-voastră, d-lor Torouțiu și Cardaș, cari ați prezintat acest omagial volum lui Iacob Negruzzi, vrednici urmași ai acelora pe cari îi amintiți și ai aceuia pe care-l sărbătoriți...”

A luat apoi cuvântul d-l prof. univ. Simeon Mehedinți. A

vorbi; așa după cum îl descria Titu Maiorescu acum 30 ani : „...Cel dintâu a ieșit S. Mehedinți. Și idee, și simțire (căci nu erau idei abstracte, ci simțiri prinse în idee) și dicțiune bună, și mai presus de toate acel farmec nepriceput al oratorului născut, care după cele dintâi vorbe rostite a subjugat auditorul și-l face să se înalțe și să se coboare, să râdă și să plângă cu el par'c'ar fi un singur suflet ”... D-l Simeon Mehedinți a vorbit despre *fapta cea bună*. Numai cine cunoaște scrisul acestui caracter de cțel, își poate imagina scripirea gândului său. „Din tot ce-a scris Iacob Negruzzi” — zice S. Mehedinți — *Amintirile din Junimea* sunt o operă de valoare atât de mare, încât noi contemporanii nici nu ne putem da bine seama”. — Din inimoasa și româneasca vorbire a d-lui profesor Tzigara-Samurcaș reținem o mărturie istorică: La Geneva se încinsese luptă aprigă în re apărătorul neamului și al hotarelor etnice N. Titulescu și Apponyi. Acesta contestă Românilor vechimea oricărei civilizații, culuri și literaturi. Și atunci distinsul și talentatul nostru Titulescu îl întreabă pe Apponyi, dacă Maghiarii au o revistă literară cu o ne-întreruptă apariție de 60 ani. Nu? Românii și-au înălțat atunci stindardul glorioasei reviste „Convorbiri Literare”, cu peste 60 ani de viață... Pentru această mărturie care nu se cunoștea în țară până acum, îi suntem adânc recunoscători d-lui profesor *Tzigara-Samurcaș*.

Fiul nuvelistului Nicu Gane, prim-președintele consiliului legislativ d-l Alexandru N. Gane, mișcat până a fi cu glasul tremurător, de rechemarea în amintire a părintelui său Nicu Gane, prin citarea unor pasagii din scrisorile sale, a evocat și d-sa, ca și d-na Ella Negruzzi, istoricele seri literare, cu ceaiuri, cozonaci, cari se țineau când la Iacob Negruzzi, când la alții, „când la noi acasă”...

Și publicul privea cu atâta drag și ascultă cu atâta plăcere... Figurile marilor noștri Eminescu, Veronica Micle, Creangă, Maiorescu etc. etc., defilau printre noi...

¹ I. E. Toroușiu și Gh. Cardaș: „Studii și Documente Literare”, vol. I, București 1931, pg. 31 în: Scrisoarea lui Titu Maiorescu către Iacob C. Negruzzi, din 16/29 Iulie 1902.

Printre cei de față asculta plin de emoție un alt martor ocular și contimporan cu Iacob C. Negruzzi: era figura primului sărbătorit al A. P. R.: *Ioan Pop Florantin*, care a trecut cu vârsta dincolo de 90.

D-l *G. Nichita* a cetit din versurile sale, iar d-rele *Lucia Demetrius* și *Dida Predescu*, dela Conservatorul dramatic au recitat poezii din *Eminescu* și versuri din *T. Arghezi*.

A fost o seară cu adevărat academică, o flacăără rătăcită dinainte de 60—50 ani, care a încălzit inimele tuturor și a luminat pentru toți într'o seară, o clipă... Par'că reînviase aievea o seară literară a vestitei „caracude”...

Reușita acestei sărbătoriri se datorește în mare parte neobositei secretare a A. P. R., doamna *Gallia Tudor*.

DOCUMENTE LITERARE

de Perpessicius

Datorim d-lor *I. E. Torouțiu* și *Gh. Cardaș*, un început de faptă editorială, dela care istoriografia literară românească are, numai bine, de așteptat. Pornind dela convingerea că operele literare, curentele și epocile au o îndoită existență, una publică, cunoscută obștei cetitoare și alta de arhivă, ascunsă mulțimilor, d-nii *I. E. T.* și *Gh. C.* au întreprins tipărirea unui corpus de **STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE**, (Tip. „Bucovina”, XXVI + 476 pag.; 350 lei), sau ca să rămânem pe terenul analogiilor noastre, *un Hurmuzache al celor literare*, de extensiunea și importanța celui istoric. Întâiul volum, un impunător și compact op de c. 500 pagini deschide seria cu documente referitoare la istoricul «*Junimei*» și «*Convorbirilor literare*». În el se cuprinde corespondența primită de venerabilul secretar de redacție al «*C. L.*», d. *Iacob Negruzzi*, între 1867 — 1915, dela o seamă de personalități, colaboratori în marea lor majoritate, și membrii, ai revistei și cercului. Volume ulterioare vor completa corespondența, în așa fel că primele patru vor pune la îndemâna istoricului literar sau amatorului de literatură, materialul cel mai viu și mai prețios pentru cunoașterea epocii maiorescene, din literatura românească. Să mai adăogăm, ceea ce ni se pare demn de remarcat, că volumul întrunește toate condițiile unei lucrări moderne, mai exact occidentale. *Profuziune de note explicative* și *indice sistematic*, ușor maniabil, completează meritele acestei lucrări și-i dau toate atributele unui veritabil instrument de cultură.

Nu vom intra, de astă dată, în amănunte. O atare operație cere spațiu și spațiul ne lipsește, în acest loc. Ea va trebui fă-

cută, totuși, pentru a desprinde imagina «Junimei» din documentele prezentului volum, pentru a confrunta imagina aceasta cu aceia transmisă generațiilor actuale și pentru a încerca o părere și o punere la punct, din alăturarea celor două imagini. Vom stărui de astădată numai asupra caracterului utilitar al unor astfel de tipărituri, de mulțimea și perfecțiunea cărora o literatură matură nu se poate dispensa.

De bună seamă, voiui ceti întotdeauna, în primul rând opera și apoi documentul anex. Intâi romanele lui Stendhal și în urmă anecdotele și cancanurile câte se leagă de numele, de viața și de peregrinațiile marelui romancier. Dar nu-mi va fi nimic străin și voiui voi să știu totul, când un autor m'a pasionat cu opera sa. Viața lui merge, din ziua aceia, mână în mână cu opera și amândouă îmi sunt deopotrivă de prețioase. Fără să mai spun, cât de mult se luminează însăși opera din cunoașterea condițiilor de laborator în care a fost distilată. Aceasta pentru Dostoiewski, pentru Stendhal, pentru Proust și pentru Eminescu.

Și dacă mă pasionează să aflu toate zecile de pseudonime întrebuințate de autorul lui Lucien Leuwen și întreg itinerarul drumurilor lui fie italiene, fie galice, în aceeași măsură, de sigur, țin să aflu, d'a fir a părul, viața lui *Eminescu*. Deaceia, a fost binevenită cercetarea, curmată înainte de vreme, ce d. *Bogdan Duică* întreprinsese, acum câțiva ani, pe urmele lui Eminescu, *de aceia ar trebui mai mult răspândită și mai mult alimentată publicația cernăuțeană «Mihail Eminescu», închinată în întregime studiilor și documentelor eminescene*. Deaceia, semnalăm cu toată deferența râvna și utilitatea colecției întreprinsă de d-nii I. E. T. și Gh. C.

Caragiale, Eminescu, Creangă, Maiorescu și toți ceilalți membrii ai «Junimei», dela frunțași până la Caracudă (termenul-i istoricește consacrat) apar cu gândurile lor din marginea operei, cu acele intimități care și mai mult îi sporesc valoarea, când poemul sau nuvela se văd înflorind ca nufărul din nămol. Ce ziceți de pildă de rândurile acestea din scrisoarea lui Creangă: «Pisemne D-voastră nu mă credeți că sunt bolnav și aproape, dacă nu de tot, idiot. Apoi ocupat 30 de ore pe săptămână cu școala primară, plus dusul și întorsul de 2 ori pe zi, cine știe de

unde, prin ploaie și noroiu, ger sau arșiță, cum se întâmplă, nu e lucru tocmai ușor pentru omul vrâsnic și greoiu... Incurajat de Dv. voiu mai încerca a scrie câteva. Timpul însă, pe când voiu ave ceva gata, nu vi-l pot hotărî; căci știți Dv. tare bine că aceasta e treabă de gust, nu de silință».

Scrisoarea e din 1885. Iar 1883 e ultimul an în care Ion Creangă mai colaborează la «Convorbiri Literare». Și în 1883 Eminescu, tovarășul lui Creangă își începe amurgul, pentru că în 1889 cei doi tovarăși de basme și petrecere să se pornească, la scurtă distanță, pe cărămizii celălalt.

După ziarul „Cuvântul”, București.

Joi 26 Noemvrie 1931.

PRIETENII ISTORIEI LITERARE.

PARERI ASUPRA STUDIULUI: „HEINRICH HEINE ȘI HEINISMUL ÎN LITERATURA ROMÎNEASCA de I. E. TOROUȚIU“

Referat făcut în seara de 26 Noembrie 1931, la «Prietenii Istoriei Literare»
de sub presidenția d-lui prof. P. V. Haneș, — București

de Gallia Tudor

La 17 Februarie anul curent, s'au împlinit 75 de ani de la moartea unuia dintre cei mai mari poeți ai lumii: Heinrich Heine. Nu știm dacă acesta a fost prilejul apariției monografiei „Heinrich Heine și Heinismul în literatura românească”, sau a fost numai o întâmplare că d. I. E. Torouțiu și-a isprăvit studiul, la care, după propria mărturisire, lucrează dela 1911. Oricum este o coincidență fericită.

Înainte de a'mi preciza părerea asupra lucrării d-lui Torouțiu, ar trebui să vă destăinuesc că în fruntea acestui referat al meu am pus drept motto un autograf al celebrului profesor de literatură comparată *Carlo Tagliavini* dela Universitatea din Bologna: „Am primit frumoasele cărți ale d-lui I. E. Torouțiu despre Heine și Sudermann în literatura românească și vă mulțumesc călduros. Voiu vorbi despre ele în revista *Studi Rumeni*, condusă de mine; mi se pare că lucrările d-lui Torouțiu sunt între cele mai bune cercetări de literatură comparată”.

Aș putea să vă mai citez și alte aprecieri extrem de elogioase, și aceasta pentru a mă pune la adăpostul oricărei bănueli de părtinire.

Dat fiind însă că mă găsesc între „Prietenii Istoriei Literare”, de sigur că mulți dintre dv. au auzit ecourile, pe cari această carte le-a trezit în presa noastră, fără să mai vorbim de cea germană. Și atunci tot atât de sigur e că pe dv. vă intere-

sează ceva mai mult opiniile referenței domniilor voastre decât ale altora.

În domeniul literaturii critice românești cu totul recente trebuie să privim ca o apariție luminoasă acest studiu critic al d-lui I. E. Torouțiu asupra lui Heine, unul dintre cei mai populari și în același timp dintre cei mai comentați poeți ai Germaniei. Acest studiu era cerut în mod cu totul imperios și fericită inspirație a avut d-l Torouțiu de a-l da la lumină. Nu numai în literatura noastră se resimțea necesitatea lui, unde Heine a fost privit cu multă simpatie, ciace denotă faptul că un foarte mare număr de poeți de seamă au tradus multe din poeziile cele mai frumoase și expresive ale genialului poet, dar și pentru conaționalii lui Heine, poate mai mult chiar decât pentru noi, căci acolo, în patria sa Rhenania, cași în întreaga Germanie, păreri diferite critici, emanați în jurul operei sale, sunt cu totul disparate datorită desigur motivului că, exceptând un foarte restrâns număr, mai toți au judecat cu parțialitate opera lui Heine, conduși fiind de antipatia cauzată de resentimentele religioase, morale și politice împotriva poetului evreu. Această parțialitate dăunătoare în cercetarea și analiza operelor literare a pus pe diferiții critici în imposibilitate de a gusta farmecul și savoarea ce se desprind din poezia lirică a marelui poet. Trebuie să ne mândrim, că pentru prima oară în literatura noastră, apare însfârșit un studiu extrem de documentat și just asupra personalității lui Heine, precum și asupra operii sale privită numai ca scop în sine, nu ca scop de emanare a diferitelor idei și sentimente. Nici chiar francezii, în mijlocul căror Heine și-a petrecut cea mai mare parte din viața sa și pentru cari poetul și-a manifestat o deosebită simpatie câștigată încă din copilărie (pe timpul ocupației Rhenaniei de către Napoleon), nu au dat la iveală un studiu mai larg al întregii sale personalități, omul, politicianul și poetul, cari, analizate numai într-o indisolubilă legătură, ne pot conduce la pătrunderea desăvârșită a oricărei opere.

Ideia fundamentală care a călăuzit pe d-l Torouțiu în tot parcursul documentatului său studiu critic este aceea de a clasifica activitatea literară a poetului în două capitole bine marcate: Heine acasă la el și Heine ca musafir în tradu-

cerile românești; iar opera lui Heine în sine o prezintă sub două aspecte caracteristice: poezia lirică și cea satirică; autorul interpretează în mod just această din urmă trăsătură, cam nebuloasă, a poeziei heinene, iar prin contrast, evidențiază și ridică la adevăratul nivel poetic opera eminentamente lirică a lui Heine, izvor nesecat de bogăție poetică, de farmec, suavitate și gingășie. Fidel acestei idei călăuzitoare, de o perfectă unitate în întreg parcursul studiului său, autorul cercetează în mod amănunțit pe Heine în direcția acestor caracteristice înfățișări. Amintește — acordând fiecărei din ele adevărata importanță — tinerețea lui Heine din care reese în mod clar caracterul și temperamentul său poetic, maturitatea caracterizată prin influențele politice, produse în urma frământărilor sociale din prima jumătate a veacului trecut, cari găesc un puternic ecou în poezia satirică, și în sfârșit consacră întregul interes celui de al treilea aspect al operii poetului german.

Ceia ce trebuie să reținem din documentarea d-lui Torouțiu ca extrem de interesant pentru înțelegerea creațiunilor poetice heinene, este sublinierea că Heine marchează tipul cel mai reprezentativ al poporului evreu cu toate calitățile indiscutabile și defectele rasei sale.

În baza actelor exercitate de Heine în folosul conaționalilor săi, se întrevide clar interesul care le-a provocat, mai cu seamă în actul său cel mai surprinzător pe care l-a efectuat și anume în trecerea la creștinism, în 1823. Și tocmai în timpul conversiunii sale, Heine dă la iveală tragedia „Almansor” unde clocotește ura sa contra creștinilor, pe cari îi înfățișează sub cele mai barbare aspecte.

„S'a creștinat ca să declare că urăște pe Cristos, crucea și învățătura sa. Afirmă că a fost și a rămas evreu, dar se căsătorește cu o creștină — e vorba de Mathilda Mirat, o normandă tânără. Ruinat complectamente fizicește, ia în căsătorie o tinerețe fragedă pentru a țintui lângă patul său de suferință, timp de aproape un deceniu, viața unei femei vinovată numai de inexperiență”.

Totuși din această expunere, autorul scoate în evidență alte însușiri sufletești sublime, cum spre ex. suferințele îndurate de genialul poet, și melancolia dureroasă, pe alocuri ironică, ce l-a

urmărit aproape toată viața. Nuanțări sufletești, cari au dat naștere la accente de un puternic lirism în poezia sa impregnându-i un nebănuit farmec și o duioșie fără egal în toată poezia germană.

În pagini clare și concise, d-l Torouțiu analizează poezia cu adevărat lirică a lui Heine, scoțând în evidență caracterul ei fundamental.

Ceea ce prezintă un deosebit interes în felul cum autorul a înțeles să analizeze poezia lirică a lui Heine; este redarea întregii game a sentimentelor cântate de marele poet, precum și ritmul acela mlădios, elastic, muzicalitatea fermecătoare, care învăluie aproape toate poeziile lirice ale lui Heine; într'un studiu lapidar, concis, imparțial, ne-a prezentat așadar în adevărata lumină lirica heineană. Lucrarea d-lui Torouțiu, deși studiu de sinteză și analizează în spirit înalt științific, — se poate citi ușor, fără opriri.

Este important cum se remarcă în studiul operei lui Heine definirea acelui element specific heinean, pentru care d-l Torouțiu a creiat și un termen adhoc: heinismul.

D-l Torouțiu spune :

„Heine are simț linguistic, neîntrecut nici de Goethe, care numai prin moralitatea ideii poetice și plasticitate poate fi considerat superior. Maestrul cel mai bun pentru poezia heineană a fost poezia poporală. Heine a luptat efectiv în potriva uniformității, monotoniei, șablanelor schematice ale metrului regulat. El a redat literaturii vechea lege germană a ritmului liber, ritm elastic, armonizare consonantică, vocalizare, a căror schimbare și urmare melodică dă cântecelor o muzicalitate atât de fermecătoare, atât de lesne de pronunțat și atât de plăcută la auz. Talentul lui Heine este fără margini de puternic. Posedă grație, simțire, adâncime, pietate contemplativă pentru natură, și avânt în cugetare. Și atunci e frumos când e urât, este fermecător de frivol, genial de răutăcios, drăguț de lăudăros, copilăros de ușuratic, dureros de incisiv și necruțător chiar cu sine însuși, complăcându-se într'o comică vanitate intelectuală: această triumfătoare bucurie a spiritului de continuă negațiune, acest sarcasm fără măsură și mefistofelic, această diabolică forță care dăruie orice sentiment, orice cugetare sublimă, disarmonia celei mai

înalte inspirații și celei mai ordinare proze, perseverența acestor elemente și îndrăsneala lor, care a făcut cea mai mare vâlvă, — înseamnă heinismul în literatura germană”.

Chiar din citarea unei definiții făcută de mine acum, și dv. desigur că știți din proprie experiență ce înseamnă stilizarea unei definiții, repet chiar dv. nu veți putea trece cu vederea stilul simplu, fermecător de simplu și plin de muzicalitate al acestui studiu. Astfel când vorbește de armonia ce se desprinde din opera lirică a poetului, autorul nu se mulțumește să o evidențieze numai ca simplu caracter al poeziei, ci își propune și reușește, să arate care este factorul ce i-a dat naștere. În felul acesta ajunge la concluzia că muzicalitatea lui Heine derivă din însuși caracterul rasei semite care cântă, cântă mereu, melodios, cu notele substituite prin alergarea și așezarea cuvintelor, ce denotă moliciune semită. Când citești cântecele lui Heine, ideia și forma lor te împing să cânti mai departe, să continui a fredona o melodie în cadrul cântecului heinean, căci ești obsedat de efectele lirismului său.

Din această justă analiză se desprinde acea facultate a autorului de a pătrunde adânc și a înțelege în mod desăvârșit toate frumusețile fermecătoare ale poeziei heinene — aceasta cu atât mai mult cu cât d-l Torouțiu fiind un bun cunoscător al limbei și literaturii germane, a putut să guste toată savoarea și duioșia din opera genialului poet, pe care alții nu au putut-o gusta decât prin traduceri existente și prin diferitele istorii literare, cari, niciodată oricât de perfect ar fi realizate, nu pot să redea gândirea și felul de exprimare al poetului ce le-a creiat.

În partea a doua a studiului său literar, d-l Torouțiu ne vorbește despre acei scriitori din literatura noastră, cari s’au străduit să redea pe cât le-a fost cu putință, frumusețile poeziei heinene, traducând o mare parte din creațiunile lirice. După o demascare justă a deosebirei care separă pe creator de traducător, d-l Torouțiu expune o întreagă listă conținând pe aproape toți poeții și scriitorii în genere, cari au tradus din poeziile lui Heine spre ex.: Ana Conta Kernbach, Emil Dorian, Maria Cunțan, I. Darie, Ion Bentiou, L. Daus, Ion Gorun, P. Dulfu, Goga, St. O. Iosif, Lahovari, Negruzzi, Murnu, Hildebrand Frollo, Pe-

trino și mulți alții. Printre aceștia autorul scoate în evidență pe Ion Benteiu și Maria Cunțan, dându-i ca exemplu de frumusețe poetică, puritate și maleabilitate lingvistică; pe Gorun care a redat satisfăcător de fidel toată frumusețea și gingășia poeziei lui Heine, și în sfârșit consacră un studiu amănunțit de o competență bogată analitică, finului poet St. O. Iosif, care poate fi considerat ca cel mai desăvârșit traducător al lirismului heinean, izbutind să realizeze întâia oară pentru literatura română, traduceri din cele mai reprezentative ale specificului heinean. Prin frumusețea cu care a tradus cântece din Heine, pe alocuri, St. O. Iosif a întrecut originalul.

Spre ex. la pagina 41 :

„Frumos e pe lume și'n cer e senin

„Și vântul adie șagalnic și lin

„Și râd fericite câmpiile 'n floare

„Și tremură 'n roua bătută de soare

„Și-i tot veselie și-i tot sărbătoare

„Și totuși spre groapă dorința mă poartă

„S'adorm lângă tine, mireasa mea moartă!”

Iată ce spune d-l Torouțiu în pagina 41 despre Iosif :

„Aci ca și în alte multe traduceri ale sale, Iosif este întreg „Heine: n'a răpit nimic din frumusețea originalului, n'a adăogat „nimic supărător dela dânsul. Aceeaș legănare a versului, aceeaș „defilare ușoară a icoanelor din lumea aceasta frumoasă cu cer „senin, și același înlăcrămat final. Nu e arhaism, nu e neologism, nu e alergere chinuită, ci peste tot cele mai obicinuite „expresii — și totuși câtă muzicalitate, câtă eleganță, câtă în- „mădiere — exact heinene, cari dau cântecului atmosferă de „elegie poetică prin — talentul lui Iosif”.

Apoi un și mai mare merit trebuie să i se recunoască lui Iosif, că poetul român a ales ceea ce a fost mai dificil și mai caracteristic din poezia heineană, selecționând astfel materialul său poetic. Și desigur, tocmai această selecție i-a dat locul de frunte în pleiada scriitorilor traducători ai lui Heine. Cu aceiași profunzime de gândire și justetă d-l Torouțiu analizează și pe ceilalți scriitori, cari, dacă n'au reușit să traducă în mod fidel

poeziile lirice ale lui Heine, asta, fie că nu posedau talentul congenial, fie că nu cunoșteau în deajuns limba germană cu caracterele specifice fiecărei limbi în parte. Nu putem de asemenea să trecem cu vederea forma în care a scris d-l Torouțiu acest frumos și interesant studiu literar. Cele mai profunde idei și concepții, autorul le exprimă printr'un număr foarte restrâns de cuvinte, dar alese astfel încât să redea perfect atât gândirea cât și intenția îmbinându-se ambele într'o armonie desăvârșită.

Preocupat continuu de ideia frumosului, în afară de condițiunile tehnice admirabile ale formei în care îmbracă conținutul valorosului său studiu critic, însoțește unele din capitole precum și unele pasagii prin frumoase ilustrații, cari și ele întregesc par'că ideile expuse de autor pe de o parte, iar pe de alta exprimă sensibilitatea fină, duioasă a lirismului heinean. Iată așadar un studiu unic în literatura română, până acum, studiu care pune într'o lumină vie frumusețile nebanuite ale poeziei lirice heinene, reîmprospătând poetului gloria, după 75 de ani dela moartea sa.

Am amintit în introducerea acestui referat despre elogiile cari s'au adus studiului de față de către specialiști, în istoria literaturii comparate, de germaniști și chiar de criticii noștri obiectivi. Fără îndoială că ați fi îndreptățiți să'mi reproșați incomplectul întrucât nu am arătat până acum și scăderile lucrării d-lui Torouțiu.

Vă mărturisesc că nu le-am căutat cu lumânarea cum au făcut-o alții, iar ochelarii mei analitici cred că au văzut limpede și nepărtinitor, dar nici pățimaș. O anumită parte din presă care trebuia să jubileze la apariția acestei lucrări despre Heine, căci ea ridică cea mai frumoasă și înaltă statuie, genialului poet universal, la înălțimile marelui poet liric rus Puschin și a geniului neîntrecut, milenar, al poeziei noastre populare, — zic o bună parte din această presă a păstrat o conspirație tacită. Ea are motivele ei și nu vom pregeta să le analizăm puțin, pentru a-i dovedi nedreptatea. Intâi: ce a făcut acea presă în mod constructiv pentru comemorarea genialului poet conațional? Nimic. Ce au făcut însiși conaționalii poetului Heine în curs de aproape un secol de când a izbucnit și s'a recunoscut geniul?

Iată ce au făcut: toți analfabeții cu singura excepție a lui Dorian și B. Nemțianu au tăbărit asupra bietului Heine, l-au masacrat, l-au crucificat ca pe un nou Crist, și-au bătut joc de marea operă a marelui poet și au tratat-o la tezgheaua comercială ca pe orice marfă.

Ei bine, împotriva acestor profanatori de reliquie sacre se ridică d-l Torouțiu cu mult curaj și cu biciul de foc gonește din templul artei heinene pe speculanții la bursa cărții, cari au tradus din Heine ce este mai cinic, s'ar putea spune ce este mai comercializabil.

Oricum, acești oameni cari au încercat să se agațe de opera genialului poet Heine, au trebuit să provoace și puțină indispoziție și reacție împotriva studiului d-lui Torouțiu. Vom cita un singur ex. din totalitatea produselor acestora și aceasta cu atât mai surprinzător că este din traducerea lui Barbu Nemțianu, pentru care d-l Torouțiu găsește cuvinte de bună apreciere :

„După rabin, iar vorbește

„Al creștinilor expert;

„Iar înjură; orice vorbă-i

„Un țucal, și nu deșert”.

Și acum ca încheere și contrast pentru ceia ce au făcut românii din Heine, să-mi dați voe să fredonez refrenul cântecului lui Iosif :

„Frumos e pe lume și'n cer e senin

„Și vântul adie săgalnic și lin

„Și râd fericite câmpiile 'n floare

„Și tremură 'n roua bătută de soare

„Și-i tot veselie, și-i tot sărbătoare

„Și totuși, spre groapă dorința mă poartă

„S'adorm lângă tine, mireasa mea moartă!”

Acesta este Heine pe care îl iubim și îl reținem, — pe celălalt nu-l recunoaștem...

INTRE ȘTIINȚA ȘI FANTEZIE...

de I. E. Torouțiu

Poetul *Adrian Maniu* aduce o nouă notă în chestiunea influenței străine, atât în cântecul lui *Ienăchiță Văcărescu* „Intr'o grădină, lâng'o tulpină", cât și în poezia lui *Goethe* „Ich ging im Walde so für mich hin"¹...

Adevărat că d. Adrian Maniu lansează numai afirmațiuni nesusținute pe probe științifice. Această insuficiență ne-ar dispensa să ne ocupăm mai deaproape de divergența ce-o provoacă. Totuși, vom analiza însemnările d-sale de carnet, mai mult pentru a-l îndemna să ne câștige și pe noi pentru covingerea ce-o are, prin argumente.

„Și totuși" — zice d-l A. M. — „acest cântec ușor ca un trîl din poezia amintită, e vechi de peste două mii de ani. *Floarea ca o lumină* a fost culeasă din grădina bătrânului grec *Anacreon*"...

Astfel, d-l Adrian Maniu silește problema influenței să evadeze din hotarele etnice atât ale românismului cât și ale germanismului millenar.

Desigur că nu numai istoria literaturii noastre, ci și cea a scrisului german i-ar fi recunoscătoare d-lui Adrian Maniu, dacă și-ar ilustra teza cu citate din „grădina bătrânului grec *Anacreon*". Pentrucă — mărturisim — așa de departe, la peste 2000 ani n'am rătăcit nici noi, și ce e mai mult nici Germanii, atât de meticuloși și îndeajuns cunoscători ai literaturii antice.

Simpla repetare ale unor lucruri cunoscute nu pot înlocui argumentul real, științific:

„Și *Goethe* și *Văcărescu*" — spune d-l Adrian Maniu — „aveau cultură clasică și pe vremea lor nimeni nu căuta să ușu-

1) *Adrian Maniu* „Intr'o grădină", în ziarul „Adevărul" din 10 Noemvrie.

reze școala de greutatea marilor frumuseți. Dar nu numai poezia, pe care și copiii o cunosc, păstrează vie inspirația antică. Cetiitorul iubitor de carte va fi întâlnit adesea în basmele poporului subiecte din mitologia elină; ceea ce însă e mai ciudat, *foarte multe din subiectele și imaginile poeziei noastre populare nu sunt decât variante după Anacreon*. Pe când ne este foarte ușor să înțelegem că intelectualii trecutelor generații descopereau în cărți lirismul și erotismul străbun, taina perpetuării poeziei anacreontice în versul țăranilor noștri e mai greu de tălmăci” (Sublinierea este a d-lui Maniu).

Dacă pe vremea lui Ienăchiță Văcărescu și a lui Goethe „nimeni nu căuta să ușureze școala de greutatea marilor frumuseți” (?) — atunci cercetărilor moderne și în deosebi studiilor de literatură comparată, cari în Germania se fac c-o serioasă împinsă până la pedanterie — nu li se pot contesta acest lucru. Și dacă până acum Germanii totuși n’au reușit să descopere influența lui Anacreon asupra lui Goethe în special asupra poeziei „Ich ging im Walde”, în jurul căreia s’au scris numeroase articole — d-l Adrian Maniu își va câștiga un titlu de glorie universală, iar noi ne vom putea mândri cu atât mai mult, că ceea ce n’au putut dovedi conaționalii marelui poet, i-a fost rezervat unui Român. Pentru că evident: din moment ce-a lansat divergența, și-o baza desigur pe citate din „grădina bătrânului grec Anacreon”. Logic, nu-i așa ? În caz contrar riscă să admită confuzia ce-a făcut-o între știință și fantezie...

Dela o premisă generală, acceptabilă pentru influența miturilor antice, la o concluzie specială pentru cântecul

„Intr-o grădină

„Lângă o tulpină,

și adiacentul său german, este mai mult aventură primejdioasă, decât o susținere logică. În felul acesta, nimeni, nici un popor nu mai poate considera nimic, ca fiind patrimoniul său original. Oricum schelăria este atât de șubredă, încât se surpă prin greutatea elementelor ce-o compun. Și totuși explicația este atât de naturală, atât de clară. Fenomenele psihice, instinctele de conservare, sentimentele de iubire și ură, plăcere, durere sunt apa-

nagiul oricărui om. El se naște cu ele, trăește și le desvoltă, amplifică și complică, după mediu și împrejurări. Aceste însușiri elementare nu suntem în drept să le căutăm nicăirea, decât la mama natură. Căci de un elementar sentiment erotic, de-o banală comparație cu o floare, e vorba în aceste două poezii. Dealtcum, admitând teza d-lui Maniu, și presupunând chiar imposibilul ilustrării influenței lui Anacreon asupra lui Ienăchiță Văcărescu și Goethe, cine ne-ar putea opri să mergem mai departe: să căutăm la Anacreon influența poeziei populare eline? Și atunci ne vom trezi deodată că poezia populară elină de acum 2000 și mai bine de ani va fi suferit influența Fenicienilor și așa mai departe, în adâncimea veacurilor.

Din toate acestea rezultă însă un singur lucru, și anume că: *fenomene sufletești comune indivizilor, precum și popoarelor se manifestă la fel și crează teme comune, coincidența ajungând uneori până la identitate.*

Trecem acum la altă ordine de idei, la apropierea dintre poezia românească și cea germană și ținem să constatăm că asemănarea este numai de suprafață.

În admirația sa pentru Ienăchiță Văcărescu, V. A. Ureche evidențiază ideea centrală din cântecul românesc și reține atențiunea cetitorilor asupra esențialului: *dilema* în sufletul poetului: „s'o taiu, se strică; s'o las mi-e frică, că vine altul și mi-o ridică"... Conflictul între altruism — părerea de rău a distrugerii — și egoism, gelosia, nu se resolvă, ci se lasă în seama cetitorilor, pentru ca fiecare să-i dea deslegare, după propria sa structură sufletească. S'a scăpat însă din vedere deosebirea fundamentală între poezia lui Ienăchiță Văcărescu și cea a lui Goethe. Conflictul se produce și rămâne în sufletul poetului român; floarea este aievea o floare în grădină, și ea nu participă la acțiune, este pasivă, pe când în poezia „Gefunden” a lui Goethe lupta se dă în afară de sfera sufletească a poetului între două personaje. În sufletul poetului german nu se trezește regretul veștejirii florii; se naște în schimb un dialog, poetul și iubita sa tratează și în cele din urmă ajung la înțelegerea că „floarea” să-l urmeze cu rădăcină cu tot. Creațiunea lui Goethe a fost clasată de istoria literaturii germane între *parabole*; ea

este, în unele versuri, pe care dacă ai sta să le interpretezi în lumina faptului istoric și omenesc, de-un brutal realism... Așa dintr'o dată floarea—Christiane Vulpius—nu s'a lăsat „frântă”, ci a trebuit să fie dusă în „grădina” poetului — unde după un an îi născu un băiat... „Nun *zweigt* es immer”...

Prin acest matematic aranjament, până în cele mai neînsemnate amănunte, prin deslegarea „practică” a problemei sufletești, creațiunea lui Goethe rămâne în stare de inferioritate față de cea a lui Ienăchiță Văcărescu, și în fond V. A. Ureche avea dreptate. Numai forma în care-și îmbrăca ideia l-a făcut pe T. Maiorescu să exclame: uriașul Ienăchiță Văcărescu și piticul Goethe ! Dealtfel exclamației lui V. A. Ureche „bravo, grădinar din Erfurt!” , Titu Maiorescu îi opunea tot numai o exclamație, fără să aprofundeze subiectul, fără să-l analizeze și să dovedească fundamentala deosebire. La care firește trebuia să se adauge argumentul istoric al anacronismului...

Mai este un punct luminos în poezia lui Ienăchiță Văcărescu și am vrea ca cititorii să se întoarcă cu fața spre el pen'ru a-l privi. Cântecul lui Ienăchiță Văcărescu își păstrează linia din caracterul poeziei populare românești: neresolvirea conflictelor sufletești este o trăsătură cunoscută, în general poetul popular nu desleagă conflictul dramatic și evită desnodământul final... Te răpește cu dânsul în avântul său și apoi te părăsește, lăsându-te singur, în voia fanteziei tale. În Miorița, de pildă, nu ni se spune, dacă ciobanul a fost ucis sau ba. El zice numai „dac'o fi să mor” și-și exprimă dorința ce să i se spună mamei sale, cum și unde să fie înmormântat, și atâta tot. Dar: știm noi într'adevăr că a și fost ucis? Tocmai aci stă frumusețea creațiunii populare românești, de-o finețe originală, neîntrecută.

RECTIFICARI PENTRU ISTORIA LITERATURII ROMANE

de I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș

4. „Atât de fragedă”. — La 28 Iulie 1879 Mite Kremnitz, cunoscută de altfel și sub numele George Allan — scria lui Iacob Negruzzi între altele următoarele: „Wenn ich Eminescus Erlaubnis eingeholt, schreibe ich einige seiner Gedichte ab, damist ich doch der Ehre nicht verlustig gehe, mit meiner Handschrift wenigstens in Ihrem Redaktionsbureau zu erscheinen”. — Când cumnata lui Titu Maiorescu trimetea acestea rânduri redactorului „Convorbirilor Literare” și-și exprima dorința, ca—după refuzarea de către „despotul” Maiorescu de a i se publica traducerea L'Arabiata nuvela lui Paul Heyse, — să apară în redacția revistei cel puțin copiind unele poezii ale lui Eminescu, dacă nu cu o efectivă colaborare, punea întrebarea: „dacă Eminescu îmi va permite?” Ce să-i permită? Să-l ajute la transcrierea unor poezii? S'ar putea interpreta și în sensul de a „traduce”, în limba germană, căci doi ani mai târziu se publică tălmăcirile Mitei Kremnitz, printre cari se găsesc și poezii din Eminescu. Totuși, în baza materialului documentar de mai jos, putem afirma că este vorba chiar de transcriere. După care original transcria și cum ajungea Mite Kremnitz în posesiunea originalului lui Eminescu, înainte de a se fi publicat?

În „C o n v. L i t. din 1 Sept. 1879 (XII pg. 241—243), așadar cam o lună după data sus menționatei scrisori către I. N., apar următoarele trei poezii de Eminescu: „De câte ori, iubito”..., „Rugăciunea unui Dac”

și „A t â t de f r a g e d ă”. Reținem pe aceasta din urmă.

S'a afirmat de unii că poezia a fost inspirată de Mite Kremnitz, de alții că poetul s'ar fi gândit la Veronica Micle.

N. Z a h a r i a, bazat pe o scrisoare a lui E m i n e s c u (?) din 1886 către V e r o n i c a M i c l e, publicată de O c t a v M i n a r produce diversiunea în favorul Veronicăi Micle¹.

O c t a v M i n a r, cunoscut plăsmuitor de autografe eminescene, ca și Natalia Negru de-ale lui St. O. Iosif, pentru motive de autobalonare, n'a depus încă nici până în prezent scrisoarea menționată la A c a d e m i a R o m â n ă sau la vre-un muzeu public, și astfel o face inaccesibilă cercetătorilor, pentru verificarea afirmațiilor. Ori iată ce spune celebrul D. R u s s o în a sa C r i t i c ă a textelor și tehnică a edițiilor: „Documentele sau textele cari se publică fără a se arăta în ce depozit public sau privat există originalele, nu există pentru știință”².

Redacția „Convorbirilor Literare” însoțește articolul „U n L e n a u R o m â n”, scris de Mite Kremnitz cu următoarea explicație:

„Fiind ea însăși autoarea foarte apreciată a mai multor romane, doamna Kremnitz, nu numai se interesa de aproape de literatura noastră, ci chiar creiase în sa-loanele sale un fel de cenaclu literar la care luau parte asiduă mai ales aceia dintre membri „Junimei” care își făcuseră studiile în Germania. Eminescu de asemeni era nelipsit la aceste adunări, unde și-a cetit pentru întâia oară multe din poeziile sale.

U n a d i n e l e, „Atât de fragedă”, a fost chiar dedicată d-nei Kremnitz”³.

Așa dar destul de limpede și categoric.

¹ „Mihail Eminescu”, ed. II, București 1923, pg. 263/4.

² Cit. apud: Virgiliu P. Arbore, în Revista Istorică Română, 1931, Vol. I. fasc. II, pg. 170.

³ Conv. Lit. 1910 XLIV, pg. 783.

G. Ibrăileanu spune:

„La București, Eminescu a iubit pe Mite Kremnitz și pe o doamnă Poenaru, dacă d-nii Iacob Negruzzi și N. Petrașcu nu se înșelă. Informatorii amintiți citează și numele câtorva poezii ale lui Eminescu inspirate de aceste femei”...

..., Când a apărut, în 1879, *Atât de fragedă* (inspirată, se zice, de Mite Kremnitz), Veronica Micle a văzut imediat că poezia e „simțită”, cum zicea ea, că nu e vorba de o femeie imaginară și că femeia reală nu este ea”⁴.

În sprijinul ultimei păreri aducem și mărturia unui străin, Hermann Kienzl, biograful Mitei Kremnitz, mărturie, care se întemează la rândul său chiar pe memoriile inedite ale autoarei germane:

„Den Zauber, den Anmut und Geist der Hausfran ausströmten, besang Eminescu in einem seiner schönsten Gedichte, das beginnt:

Die Seide rauscht um deine Füße,
Berührst den weichen Teppich kaum;
Vom Scheitel bis zum Sohlenrande
Schwebst du dahin, leicht wie ein Traum”⁵.

După toate probabilitățile Eminescu a creiat poezia sub inspirația Mitei Kremnitz și a trimis-o apoi aceleia căreia îi aparținea. Fraza din scrisoarea autoarei germane „dacă Eminescu îmi va permite să transcriu unele din poeziile sale” — ar trebui cetită „dacă Eminescu îmi va permite să vă trimit spre publicare unele din poeziile sale, cari se găsesec la mine”.

⁴ Studii Literare, București 1930, pg. 207/8.

⁵ Herman Kienzi, *Das Fäulnis Rumäniens*, München 1917, pg. 38. Traducerea:

„Farmecul pe care grația și spiritul gazdei — doamna Mite Kremnitz — îl răspândea, l-a cântat Eminescu într-una din cele mai frumoase poezii ale sale”:

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și dela creștet pân' în poale
Plutești ca visul de ușor.

Scrisoarea Mitei Kremnitz din care am citat unele pasagii, e publicată în volumul de curând apărut de St. D. L. I⁶, iar originalul se găsește la Academia Română, Secția Manuscrise, Autografe Iacob Negruzzi.

5. **Intemeetorii Junimii.** — Un caz tipic pentru modul cum se introduce erori în istoria literaturii române, pentru ca în urmă să se perpetue până la ridicol, se găsește în: Mihail Dragomirescu, Gh. Adamescu și N. I. Russu, *Literatura Română* (București 1931, partea I, vol. II, pg. 22). Nota biografică despre Samson Bodnărescu: „Membru fondator al „Junimei”, etc. Ori, se știe că membrii fondatori ai „Junimii” au fost: 1. Titu Maiorescu, 2. P. P. Carp, 3. Vasile Pogor, 4. Iacob C. Negruzzi și 5. Theodor Rosetti. De unde l-o fi scos autorii „Literaturii Române” și pe Samson Bodnărescu, nu știm. Există un album al „Junimii” — dăruit Muzeului din Fălticeni de primul președinte al consiliului legislativ Alexandru Gane, fiul nuvelistului Nicu Gane. În acest album membrii Junimii și-au însemnat cu propria mână data nașterii și a intrării în Societate. Primii cinci membrii arătați mai sus figurează ca întemeetori ai Junimii și sunt singurii cari datează din 1863. Următorii celor cinci își notează data intrării dela 1864 încoace.

Samson Bodnărescu a intrat în Junimea la 1866, deci după trei ani dela întemeierea societății. D-l Mihail Dragomirescu, căruia îi place atât de mult să fie considerat continuatorul lui Titu Maiorescu, d-sa însuși crezându-se încă ceva mai mult..., ar trebui să fie mai îngăduitor cu datele istorice. E necesar acest lucru, ca să putem crede dealtfel ceea ce d-sa spune despre sine însuși:

„Mai masiv și mai contemplativ își începe în acest timp dezvoltarea, Mihail Dragomirescu, con-

⁶ I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și Documente Literare I* („Junimea”), București 1931, pg. 423.

ducătorul efectiv al revistei „Convorbiri Literare”, timp de cinci ani (1895—1899)”⁷.

Insistăm asupra acestui caz, deoarece este întâia oară după cât știm, când se introduce în Ist. Lit. Rom. mistificarea cu fondatorii „Junimii”. De aci înainte toți mărunții cari le vor urma, îl vor trece pe Samson Bodnărescu între membrii fondatori ai Junimii.

Totuși, de d-l Mihail Dragomirescu nu ne miră atât de mult, deoarece d-sa este sincer și ne mărturisește că are un sistem deosebit de a face „Știința Literaturii”:... „Cea mai nenrocită latură a influenței germane” — declară d-l M. Dragomirescu⁸ — „este noul alexandrianism, erudiția germană, care, sub numele de știință, colecționează toate mărunțișurile istorice, filologice și literare — fără să fie condusă de ideea valorii pentru cultura umană”.

Adevărat că d-l M. Dragomirescu nu colecționează nici un mărunțiș. Toată știința literaturii d-sale e în mână și n'are decât s'o scuture și „degetele de aur” ale „băiatului miraculos și fenomenal”, o aștern pe hârtie. Ce are aface dacă Nicu Gane s'a născut la 1838 sau 1835, dacă Anton Naum s'a născut la 1829 sau la 1835, dacă Ienăchită Văcărescu și-a scris poezia înainte de moartea sa din preajma anului 1800, d-l M. Dragomirescu descopere totuși că poetul român a fost influențat de-o poezie a lui Goethe scrisă la 1813 și publicată la 1815; ce are a face apoi, dacă Samson Bodnărescu a fost sau nu membru fondator al Junimii. Unde sunt cinci poate să meargă și al șaselea — aceste „mărunțișuri de nenorocită erudiție germană” nu sunt în măsură să sdruncine „masivitatea contemplativă” a d-lui Mihail Dragomirescu.

O fi aceasta fericita latură a influenței franceze?

Și totuși un colaborator al „Literaturii Române”, d-l Gh. Adamescu a dat de multe ori dovadă că ține la „noul alexandrianism” — al „erudiției

⁷ Mihail Dragomirescu etc. *Lit. Rom.*, cap. „Conv. Lit.”, pg. 13.

⁸ „Universitatea Franceză în România” de M. Dragomirescu în „Falanxa” nr. 28, 15 Noembrie, an. II, 1927.

germane", punând la examenul de bacalaureat sau capacitate întrebări de felul acesteia: „In care an a fost Caragiale funcționar la R. M. S.?”.

6. Câteva poezii necunoscute ale lui N. Volenti. — In volumul al VIII-lea din colecția *Convorbirilor Literare* (anii 1874—1875), apar 4 poezii: „Apusul soarelui”, „Răsăritul soarelui”, „O poveste” și „La șezătoare” semnate cu inițialele: N. V.

Un pasagiu dintr'o scrisoare a lui Neculai Volenti adresată lui Iacob C. Negruzzi, ne dă posibilitatea să stabilim paternitatea acestor poezii.

— „Nu știu dacă Vă mai aduceți aminte de bunavoi-toarea ospitalitate ce ați acordat în coloanele revistei ce redactați, — unor poezii semnate cu două inițiale, sunt acum trei ani...” (Cfr. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și Documente Literare*, vol. I, București, 1931, p. 283).

Scrierea lui N. Volenti, poartă data: 1877, Paris Mai 22, iar poeziile de care amintim mai sus, au apărut în anii 1874—1875; deci acel „acum trei ani” împreună cu inițialele N. V. — Neculai Volenti, sunt edificatoare.

De altfel poeziile amintite nu sunt trecute la autorul lor (N. Volenti) nici în tabla de materie a lui D. Evolveanu. (Cfr. *Conv. Lit.* 1906, XL, p. 1215).

Atragem tot odată atenția bibliografilor noștri asupra tezei de licență a lui N. Volenti, amintită de dânsul într'o scrisoare către I. Negruzzi (Cfr. *Studii și Documente Literare* vol. I p. 285), și care nu este menționată în bibliografia franco-română a lui G. Bengescu, sau Alex. Rally — dacă teza s'a publicat în franțuzește sau în românește, nu putem ști cu certitudine — și nici în bibliografia românească a lui Gh. Adamescu.

ACORDURI INTRODUCTIVE

de I. E. Torouțiu

Când au apărut paginile despre viața și opera lui Heine, s'au auzit voci cari reproșau lucrării lipsa unei ținute strict științifice. N'am fi obligați să ne oprim la vre-un răspuns pentru cei cari au aruncat fraza în mod vag, ut aliquid dicesse videatur. Sunt însă și unii cari au încercat să-și sprijine obiecțiunile, susținând punctul de vedere că poți studia o operă poetică, făcând abstracție de manifestările omului, în care se sălășluia vremelnic spiritul creator. Această desconsiderare se pretindea, fiindcă, întâmplător, omul Heine a fost sub nivelul poetului. Dar, iată că tocmai aci mai mult ca oriunde opera și viața sunt indisolubile și există una prin alta, cu o singură axă. Insuși poetul mărturisește că opera i s'a născut din întregul său eu, trupesc și sufletesc :

„Aus meinen grossen Schmerzen

„Mach' ich die kleinen Lieder...

Egocentrismul poetului Heine este atât de pronunțat, încât despersonalisându-l și interpretându-i cântecele fără incursiune în neastâmpărul său omenesc, nu izbuțești să-l caracterizezi. Din adâncimea păcatelor încolțește nefericirea suferințelor și din complexitatea lor se naște opera; o consecință logică între cauză și efect. Stările psihice — determinate de funcțiunea glandelor; psihanaliza freudeană nu este dealtfel decât o mai amplă reeditare a istoriei oricărei literaturi, dela antici și până la ultimele și cele mai perverse svâcniri de ipersensualism... Din infernul patimilor pământești puterea creatoare în-

nalță prin purgatorul suferințelor spre culmile eterne melodia purificată a tânguiriilor... „Es irrt der Mensch so lang er strebt”. Și ființa omenească din când în când se revoltă împotriva destinului, care-l lasă să sufere și întrerupe armonia cântării printr'un vehement protest, exprimat cu buzele întredeschise ale sarcasmului. Atunci, răsvrătitul erupe vulcanic și cu un cinism diabolic împinge lava înfierbântată peste poezia naturii, peste oameni, peste tot ce-au creat împreună și distruge tot ce prinde în cale, terminând prin a se desființa pe sine însuși. Este o continuă luptă între trup și suflet, și alternarea biruinței unuia asupra celuilalt se evidențiază pas cu pas în întreaga operă a lui — Heine.

Intr'una din dramele sale, H. I b s e n strecoară o maximă, care în vremea noastră de canibalice sfășieri, ar trebui strigată zilnic, cum preoții lui Muhamed împrăștie în toate direcțiile rugăciunile lor de pe turnurile minaretelor. „Nu este mare cine n'a păcătuit nici odată” — zice titanul nordului — „ci acela care, dimpotrivă, căzând în greșală grea, recunoscându-și-o, a luptat eroic și s'a ridicat deasupra ei”. Cu cât păcatul este mai mare, cu atât gloria biruinței este mai trainică. Și multiplele păcături ale omului Heine sunt tot atât de numeroase și luminoase victorii ale sale. El renaște din suferința sa. Prin frumusețea exprimării însăși negațiunea devine pentru poet trofeu de aur. Și nu ești în stare să-i admiri măreția strălucirii, fără să-i privești adâncimea întunecului din care s'a înălțat..

Rămânem, așadar, la părerea că, în ce privește fondul, nici o manifestare sufletească nu s'ar putea studia, aprofunda și lămuri pe deplin cu o voită desconsiderare a lutului, în care s'a născut și din care făcea parte organică.

Desigur, că între muzeul de antichități și hala de vechituri privirea limpede va căuta să facă o severă distincție. Nu este însă întotdeauna ușor să se fixeze limita unde încetează muzeul și începe hala. Anumite piese aparțin fragmentar amândurora, încât selecționa-

torul adesea se vede în fața întrebării, unde s'o așeze. Cercetătorii literari, mai mult din curiozitate, au scotocit uneori și printre mărunțișurile socotite de interes vremelnic și întâmplarea le-a scos în cale adevărate revelații pentru viața și opera poetului, luminându-le în punctul cel mai dificil. Iată pentru ce în jurul lui Goethe în cursul unui secol s'au adunat atâtea izvoare de informație, încât o viață omenească ar fi prea scurtă, ca să le consulți numai. Pentru a ilustra cel puțin în parte însemnătatea ce-o prezintă rămășițele din laboratorul artistului, vom aminti doar o singură zi din viața lui Goethe 26 August 1813. În această zi poetul făcea un raid călare între Weimar și Ilmenau. În această zi se împlineau 25 ani dela întâlnirea sa cu Christiane Vulpius, care-i deveni soție. În această zi Goethe a creat și a scris cu propria-i mână madrigalul

Ich ging im Walde,
So für mich hin

și l-a trimis în formă de scrisoare Christianei, spre aducere aminte. Scrisoarea lui Goethe, care poartă data de 26 August 1813 n'a lămurit nimic sau aproape nimic în istoria literaturii germane. În schimb — cine putea bănuii proporțiile însemnătății unei simple date? — ea a redat lui Ienăchiță Văcărescu și poeziei noastre populare paternitatea cântecului

„Intr'o grădină
„Lâng'o tulpină

după 64 ani de etalare, a unei pretinse influențe goetheane, prin majoritatea istoriilor literaturii noastre și enunțări în cele streine; poetul român murise în preajma anului 1800, iar poezia amintită a lui Goethe fu creată abia la 26 August 1813 și publicată în 1815. Ast-

fel prin cunoașterea amănuntelor, poezia lui Goethe, curat lirică, devine un document autobiografic și este susceptibilă de altă interpretare decât dacă ne-ar lipsi elementul istoric. Și această constatare se poate generalisa, cea mai mare parte din opera lui Goethe fiind o uriașă autobiografie. De unde, ca să-l pătrunzi și să-ți trezească plăcere estetică, e nevoie să cunoști istoria, istoria literaturii germane, clasicism antic, moravurile societății, stadiul culturii și civilizației, folklor german, filosofie, științe naturale, și mai cu seamă filologie, filologie multă. Când pătrunzi în lumea poetică a lui Goethe, pretutindeni ești întâmpinat de mișcare, acțiune; nu e staționare, nu e descriptivism ale unor fapte întâmplare, ci dinamism al momentului creator. În poezia lui Goethe pulsează viață vie, totul trăește, totul este mobil, totul se agită. Cuvinte ca *das Drängen*, *das Fliesen* sau *Quellen*, *das Reifen* sau *Welken*, *das Schwellen*, *Streben*, *Wirken* și *Wehen*, devin forme active și dobândesc conținut poetic prin lansarea de către Goethe, râvnite fiind apoi de toți urmașii și imitatorii săi. Genialul poet le face o invidiată intrare în vocabularul scriitorilor și le asigură continua întrebuințare. Pătrunderea în tainele cuvintelor ne face să înțelegem eufonia și eufonia din asociația, pe care spiritul înalt și sentimentul adânc al lui Goethe le-o făurește. La cetirea cântecelor sau micilor sale balade, ca „*Erlkönig*” auzi născându-se în depărtare și apropiindu-se de tine ca din surdină simfonia naturii, într-o plastică neîntrecută întovărășind acțiunea. Desigur că transplantarea acestor sensibile fire de plăpânde podobe ale pământului nu se poate face, fără riscul unei degenerări. Ele aparțin nației, limbii și mediului unde au răsărit; ele trăesc în raza soarelui lor și se simt bine în mângăerea zefirului de-acasă; roua zorilor este rouă și aici și acolo; dar compoziția ei este alta. Când lacrima dimineții va emana identic pretutin-

deni atunci ar izbuti ca și tălmăcirea gândului poetic să fie la fel cu originalul. Aclimatisare, adoptare — da, de către un nou creator, congenial, într'o atmosferă asemănătoare.

Și acum, câteva considerațiuni asupra formei: un studiu critic asupra unui poet credem că trebuie să fie, înainte de toate, uvertura operii poetice, care te introduce în interiorul laboratorului, prevenindu-te de ceea ce ai să vezi și auzi și familiarizându-te cu toate obiceiurile, pentru ca să înțelegi lucrurile și să prinzi nota potrivită de prezentare și comportare. Caracterul operii îți impune, așadar, atitudinea.

S'a spus despre stilul din monografia Heine că este cald, spontan, exuberant, „în contrast cu rigoarea științifică”... Suntem de acord cu cei cari prin rezerva făcută au văzut în acea formă o calitate, chiar pentru o lucrare științifică, atunci când ea privea opera lui Heine. Pe aceia însă cari înțelegeau că ar fi o scădere a lucrării structura exterioară, îi invităm să ne asculte lămurirea complimentară. Pentru a ajunge mai repede la concluzie, vom pleca dela premisa a contrario. Să ne închipuim un studiu despre Heine — rigid, sever, cu savante teorii despre artă și poezie, rece, și cu un întreg bagaj de note și date. Cine, oare, dându-și totuși toată silința să-l eertească până la sfârșit, nu va avea impresia că în trecerea dela studiul său introductiv la opera poetului a scăpat dintr'un beciu întunecos, strâmborat de ziduri reci, înăbușindu-se din lipsă de aer, — a scăpat, însfârșit, în mijlocul naturii calde, prietenoase, cu lumină de soare, zumzet de albine și mirosul florilor de salcâm; într'o poeană de codru, în care misteriosul foșnet de frunze acompaniază povestea unei iubiri; sau cu barca în largul mării, cu inima strânsă de fiorii dragostei și pieptul răccrit de adierea talazurilor. Ca un fluture, poetul zboară dela o floare la alta, sburdalnic, vioiu, plin de temperament și împreună cu dânsul potirile îngână tainice cântece de iubire, pâraele șoptesc, oacheșele vioarele

chicotese... Acesta ar fi în rezumat materialul poetic heinean. Și cum s'ar putea serie despre acest poet copil capricios cu moșnegească seriositate, cu aer de gravitate, cu sobrietate științifică, într'un stil înecat de rapănul elementelor abstracte?

Instructiv și documentat în fond, distractiv în formă, un studiu despre un poet nu poate fi decât preludiul operii sale din acel preludiv trebuie să treci pe nesimțite în atmosfera operii poetului. Depinde de abilitatea autorului cum înțelege să prindă în mod aproape fugitiv și în locuri potrivite datele necesare, complete chiar, cu ajutorul cărora să se poată reface, la nevoie, întreaga viață a poetului. O familiară atașare, cu aceeaș căldură, cu aceeaș fantezie, cu aceeaș exuberanță și spontaneitate, tocmai pentru ca serisul tău să nu fie străin de atmosfera în care-l introduci pe cetitor.

Studiindu-l pe Goethe, desigur că principiul rămâne acelaș. Lumea în care intri însă fiind alta, e necesar să fii pregătit pentru alte situațiuni și alt spirit.

Amândoi — și Heine și Goethe — au iubit, au iubit mult și multe. Dar: primul a fost sclav al deliciului iubirii — al doilea a fost suveranul ei —, a iubit pentru frumusețea iubirii, pentru estetismul sentimentului. Dacă monografia lui Heine s'a putut concepe într'o formă sprintară, grăbită, cu aparență de pripeală — fiindcă însuși poetul și opera sa sunt așa — atunci despre opera acestui Napoleon al literaturii universale, despre acest Beethoven, care este când grav, când elegie, când melodios, însă întotdeauna cumpătat, serios, de profunzime filosofică, monografia lui Goethe va trebui să încerce înfățișarea acelor multiple aspecte de suveranitate. Aci nu mai poate fi vorba de coserie literară, de jonglerii stilistice. În fața operii olimpianului Goethe, majestatea din imperiul sentimentelor și cugetărilor sale îți impun ținuta de rigoare.

Și aici, ca și la Heine, fără ca să se înghesue într'o cetitor și operă, însemnările privitoare la viața lui

Goethe vor fi aduse în măsură, în care ele vor contribui la interpretarea operii.

Din 40 volume ale ediției jubiliare a lui Goethe dela 1902, cel puțin 10 volume cuprind note istorice și de interpretare a operii poetului.

Paginile monografiei sunt rodul unor zile de refugiu din lumea grijilor și greutăților în care trăim și n'au fost scrise decât din și pentru plăcerea de a le scrie. Dacă ele însă vor putea să însemne și un modest omagiu românesc adus geniului lui Goethe, cu prilejul aniversării centenarului dela întoarcerea la pământ a ceea ce-a fost pământesc, atunci vom simți deplină mulțumire sufletească, singura satisfacție și răsplată pe care am dorit-o și urmărit-o. După aceste însemnări câmpul rămâne deschis pentru noi studii și cercetări. Cine va avea bunăvoință, va asvârli coaja și va reține cu folos pentru sine și pentru alții numai miezul. E ceea ce interesează și poate fi de durată.

SOCIETATEA GERMANIȘTILOR DIN ROMANIA

Din inițiativa d-lui profesor *Simeon Mândrescu* în ziua de 11 Dec. 1931 a luat ființă *Societatea Germaniștilor din România*.

Revista fiind sub tipar, nu putem stăruii mai pe larg asupra acestui eveniment literar, cultural și social, a cărui importanță e menită să treacă dincolo de hotarele țării noastre. De aceea, promitem să revenim în numărul viitor al revistei *Făt-Frumos*, adică la... anul.

SIMEON MÂNDRESCU

Dăm deocamdată numele persoanelor din comitetul de conducere: *Președinte* : Prof. univ. Simeon Mândrescu (București); *vice-președinți*: prof. univ. Traian Bratu (Iasi); prof. univ. Kisch (Cluj); prof. univ. Victor Morariu (Cernăuți); secretar general Felicia Andronic; casieră : Gerda Barbilian; cenzori : Olimpia Borănescu Filitis, Emil Flavian, Iosef Kufleitner. *Membri în comitet* : Ion Sân-Giorgiu; Ion Pătrășcanu, Karl Kurt Klein, Hermine Pilder, Anita Dimo-Pavelescu, Vasile Luța, I. E. Torouțiu, Alexandrina Popovici, Capesius.

Societatea va face să apară și o revistă de germanistică. *Bucovina noastră este reprezentată în comitet prin trei membri: d-nii Victor Morariu, I. E. Torouțiu și d-ra F. Andronic.*

Privighetoarea

după *Walther von der Vogelweide*

Subt teiu'n floare
Din livadă
Unde cu dragul meu am mers,
Lângă răzoare
Pot să vadă
Toți florile ce le-am cules;
Iar din bunget își doinia,
Cum știe ea,
Dorul privighetoarea.

Săltam voioasă
Pe câmpie;
Iubitul meu mă aștepta.
Ce drăgostoasă
Veselie!
Nici azi, nicicând n'o pot uita.
Întrebați de sărutat...
Doar nu-i păcat!
Gura mi s'a 'mbujorat!

S'a dus s'astearnă
Cuibușorul
Din flori ce dau mirezme dulci.
Mă prind c'ar râde
Călătorul
Ce-ar trece-acum pe-acele lunci!
După flori cred c'ar ghici,
(Și n'ar zâmbi?)
Unde capu-mi se-odihni.

De-ar ști oricine
Desmierdarea
Acolo 'n flori, m'ași rușina.
Nu știe nime
Desfătarea,
Decât noi doi și-o păsărea —
Noi și privighetoarea
Ce ne cânta —
Care nu ne va trăda.

Virgil Tempeanu

Bieții mucenici ai școlai germane!

Cum trebuie să se fi canonit elevii români până la înființarea claselor paralele române dela liceul Sucevean (în 1881), înțelegem din următoarea mărturie autobiografică a Preot. Constantin Morariu (reprodusă aici din „Făt-frumos“ 1928, 42):

„...și cât de greu îmi mergea la școală cu limba nemțească, în care erau predate toate obiectele, afară de religie și de limba română! Tot timpul cât directorul Mitkiewicz ori învățătorul Kodakowski ori alt învățător propunea ceva, eu mereu îl întrebam pe colegul meu Ștefan Grigorovici, care venise cu câțiva ani mai înainte de mine la Suceava și lângă care ședeam în laiță: „Ce zice?“ Ștefan îmi răspundea să-l las să asculte că mi-a spune mai pe urmă...”

Din zilele desrobirii noastre...

Înființarea claselor paralele române la liceul din Suceava (1881) marchează inaugurarea unei adevărate ere noi în viața Românilor din Bucovina robită. Liceul Sucevean putea fi de acum cu drept cuvânt poreclit „fabrică a intelectualității române din Bucovina“! Cu izbăvitorul an 1881, procentul copiilor de plugari la *Obergymnasium*-ul din Suceava se urcă rapid; și de unde până'n 1881 nici urmă de suman și bondiță nu s'a văzut prin băncile pomenitului *Gymnasium*, de aci înainte, șirul cel lung al elevilor români, când mergeau la biserică, îți deschidea și ochi și suflet de atâta albime a „costumului național-românesc“ — și oricine vedea că la Suceava se citorește o școală a fiilor de țărani.

Izbânda acestor clase paralele se datoră mai ales profesoriilor români, iar între aceștia mai presus de toate și de oricine entuziastului și fanaticului și unicului Ștefan Ștefurea. Biruința era deci câștigată! Dar chestiunea cea mare era acum de a dovedi necesitatea paralelelor românești: de a inunda liceul cu băieți români, de a-l face pe țărânul român să-și dea copiii la „școala latinească“ și să se expună unor înspăimântătoare cheltuieli, până acum neștiute de dânsul. Situația deveni extrem de gravă. S'a înscenat chiar și-o odioasă contra-acțiune; și cine altul decât chiar acelaș meschin guvern austriac o alimenta? De pildă: Înverșunatul Ștefan Ștefurea, mobilizându-și colegii, anunță un Curs pregătitor pentru elevii doritori de liceu. Ștefurea se adresa deci tuturor oamenilor de bine să-i deie „băieți“ pentru liceu. Între cei ce se grăbiră a răspunde la apelul lui Ștefurea fu și reputatul învățător Ignatie Corvin din Ilișești, din mâna căruia ieșiseră d. p. tineri cari erau să fie folcloristul Sim. Fl. Marian, pictorul Epaminonda Bucevschi, preotul Ilie Doboș și atâția alții. Din școala lui Ignatie Corvin se vestiau deci și acum elevi cu duimul. Dar — bucurie'n mâna stângă! În Ilișești mai era și un preotel, rutean de nație! Și — unul câte unul părinții gata-puși la cale de bravul Ignatie Corvin, se lepădară de gândul cel bun și numai singur eu, subsemnatul, fiind din Berchișeștii cei scutiți de blagoslovenia minții ucrainene dela Ilișești, am ajuns să calc pragul celui Curs pregătitor! Dar nici agerul Ștefurea nu era omul care să se dea cu una cu două! Veșnic numai elevi români umbla adormecând. A făcut ce-a făcut, încât până și din depărtatul său

sat natal, Ceahorul (de lângă Cernăuți), a adus patru elevi la Suceava, între cari și Vasile Cilievici, ajuns apoi premiant-întâi în tot liceul.

Totuși, — după înfrângerea a zeci și sute de piedici, pe cari numai fanatismul unui Ștefurea le putea birui — clasa I-a română, înăgurată la 1 Sept. 1881, numai cu chiu și cu vai putu împlini numărul de 50 elevi. Dirigintele clasei fu — nenorocul guvernului i. r.!... — Ștefan Ștefurea. Stăruința pe care o depuse acest diriginte fu cu adevărat eroică. Las' că și avea prilej să ne învețe carte, fiindcă predă chiar trei materii: latina, româna și germana. Dar și dificultățile erau cumplite. Înainte de toate lipsiau, în mare parte, manualele didactice românești. Profesorii erau nevoiți să-și dicteze lecțiile, ba chiar să le și scrie pe tablă. Părinții elevilor, bieți țărani neînțelegători, nu se prea grăbiau să întimpine multiplele cheltueli (p. cărți, rechizite, haine, gazdă etc.). Smelele atâtor dușmani ai claselor paralele, cari îi tot ațâtau pe elevii români la dezertare, trebuiau mereu paralizate. Dar dintre atâtea rele răsări și un bine: Soc. „Școala Română“ (înființată la 1883), limanul bieților elevi sărmani și temeiul definitiv al paralelelor române. Și cum neostoitorul Ștefurea avea o atât de binefăcătoare influență și asupra colegilor săi profesori din clasele paralele, ca Dr. Animpodist Dașchevici, Constantin Cosovici etc., învățământul mergea strună. Ba bunul nostru catehet Vasilovici, nu odată ne spunea: — Băieți, nu uitați că învățați nu numai pentru voi și pentru părinții voștri, ci mai ales pentru biruința unei mari cauze naționale!...

Strânși în chinga distinsului și aprigului pedagog Ștefurea și imblânziți de cuvintele Părintelui Vasilovici, trebuia să ne facem datoria... particulară și „națională“: Prima inspecție pe care o făcea în clasele paralele hainul director Limberger, reuși atât de bine, încât însuși faimosul Limberger fu nevoit să declare în fața clasei că-i foarte mulțumit cu noi. Atunci, în ziua aceea, am văzut chiar lacrimi în ochii iubitului nostru diriginte de clasă Ștefurea...

Dar Ștefan Ștefurea era profesor și dincolo de zidurile școlii... Profesor chiar și pentru colegii săi profesori (îndemnându-i să-și comande manuale și cărți și reviste românești) — și pentru noi elevii, îndemnându-ne veșnic: — Cetiți băieți, cetiți carte românească! Și nu numai cărți de școală! — Băieți, de cuvânt!

În casa unui oarecare Malinescu din ulița Bosanci își înjghebaseră, pe furiș, o bibliotecă românească! Cetiam cu toții, ba cei cu dare de mână mai aduceau și câte-un ban-doi pentru cărți nouă... Duh de trezire românească ne cuprinsese pe toți! Dar și duhul pizmei și al vânzării se iți! Directorul Limberger se năpusti peste biata noastră bibliotecă. Elevii cei mai bibliotecariști fură chiar eliminați din liceu! Erau, poate, primii „martiri naționali“ ai liceului din Suceava. Ceilalți foarte aspru pedepsiți... Și cine i-a luat atunci în scut pe băieții infractori ai legilor disciplinare, dacă nu acelaș Ștefan Ștefurea?!...

Cât de pustie ni se deschise deci clasa a V-a, când deodată ne pomenirăm alături de „colegii“ noștri neromâni, cu mai toate materiile în nemțește și mai ales, — fără de Ștefan Ștefurea! Și câte șicane trebue să fi îndurat chiar bieții profesori români dacă într'o bună zi, se putu întâmpla următorul fapt: un elev român, examinat de prof. Dașchevici, se poticnia foarte din pricina limbei germane; ba la un moment dat, izbucni: „Mă rog, d-le profesor, nu știu cum se cheamă pe nemțește; dar românește știu“... Atunci, Dașchevici, cât de Dașchevici era dânsul, omul cel mai corect și cel mai bine-crescut, ca mușcat de șarpe și cu ochii bulbucați de furie, prinse a striga și a răcni: — Was rumänisch? Nichts rumänisch! Hier wird nur deutsch unterrichtet und nur deutsch gesprochen! — ...Și cât de încremeniți rămaserăm noi cu toții, când mai apoi, alt Român, la elină, poticnindu-se la traducerea cutărui cuvânt, profesorul (ne-Român!) Malachowski îl îndemnă; — Spune românește, dacă nu știi nemțește! — „Românește“ în cursul superior al liceului din Suceava!!!...

Dar râvna cea moldovenească, răbdarea cea care-și leagănă aleanul în carul cu boi și care luni întregi de zile își plămădește bucată de pâne, trebuia să poată birui și-o nemernică de Deutsche Sprachlehre! Din 50 inși câți porniam în 1881 la drum, 9 inși trecurăm bacalaureatul: întâia serie de bacalaureați cari au fost trecut prin cele 4 clase paralele românești ale cursului inferior de liceu! Pentru a 2-a oară văzui atunci lacrimi de bucurie în ochii cei atât de buni și frumoși ai lui Ștefan Ștefurea..., despre cari vorbea cineva dintre noi la 20 Iulie 1929, când 6 inși (singurii în viață!) dintre „cei 9“, adunați în liceul cel vechiu (astăzi liceul de fete) din Suceava, prăznuiau 40 ani dela bacalaureatul lor...

Și a mai avut liceul din Suceava norocul ca să mai ajungă pe mâna altui Ștefan: Ștefan Repta, titan pedagog și diplomat care zeci de k. k. Landesschulinspektori era în stare să-i joace după bunăvoia sa! Ștefan Repta care a curățit întâi corpul didactic al liceului Sucevean de elementele neromânești și'n urmă a avut bucuria de-a inaugura (la 1902) cursul superior al paralelelor românești — ce-i drept numai cu latina în românește — la cel mai românesc liceu al Bucovinei robite. Duhul lui Ștefan Ștefurea continua să-și aducă roadele...

Suceava în Oct. 1931

Preotul Dr. Gheorghe Mihuță

unul dintre cei 50 inauguratorii ai
„paralelelor române“ dela Suceava

Drumuri cirebire

Carnet istororomân*)

26 August 1927: Susn'evița și Sucodru

Cum te trezești cu noaptea'n cap, îți pare că visezi, și că nu aievia auzi simfonia ploii. Și totuși evenimentul s'a produs: Plouă! Deci zi de mare bucurie pentru întreaga cirebirie. Planul nostru de a porni înspre Gradin'e rămâne literalmente... baltă. Cărciu, venit să ne fie călăuză, își dă cu părerea: — Se reț voi fost ști che va astez ploii, reț fost ier mere-n Gradin'a (= de-ați fi știut că astăzi va ploua, ați fi mers ieri la Gr.) —

Dar „nu porte; ren ștorii pisei“ (= n'are a face; vom scrie povești). Cu o bine administrată distribuție a păharelor de vin și cu amestecul unui prânzișor printre cele boțe, izbutim să scriem limpede și fără nici o poticnire două drăguțe de ștorii Cărțulicești. Una ni-l înfățișează pe Cenușotcul (masculin!) al basmului cirebir Pl'ir-de-cerușe¹⁾, sau, mai pe croație croit, Pupel-mera (cf. croat pepeljuga = cenușotcă și slovenul pepel = cenușă). O „variantă“ deci a poveștii Un cenușotcă din vol. II (18—21) al lui Iosif Popovici, — și acesta „pl'ir de țerușe“ (Popovici II 19). Și iarăși avem bucuria de a prinde fragmente de versificație epică, în refrenul

— Voi când fure (= Voi porni

A me ure! — Când ceasul mi-a sosi)

*) Continuarea paginilor din „Făt-frumos“ 1931, 135—140.

¹⁾ publ. în *Lu frați noștri* 40—41.

— cu care năzdrăvanul Plin-de-cenușă își disimulează isprăvile vitejești. Cealaltă ștorie e un gingaș document social din ambianța cirebiră: o proslăvire a faptului că mama nenuntită (deci fata care naște un pui din flori) nu-și leapadă și nu-și ucide pruncușorul: „E tu ști bure che nu ț-ai fetu ucis. Dunche tu ver fi gospodarița la me case“ (= Și tu ești bună că nu ți-ai ucis pruncul. Drept care vei fi gospodină la casa mea) — se încheie povestioară acestui Bucvichiu ²⁾ (= Făgețel), făcut pe sub poale de făget și „legănat“ în scorbură de fag...

Fugit de udeală, dar dornic de udătură, iată-l apoi și pe meșterul Ludo Șcalir sosit să-și mai deșarte traista. Știe că mai întâi trebuie să-și isprăvească povestea lu Ștela de oro ³⁾, — cu adevărat de aur prin situațiile ei picante și 'ndeosebi prin înalta alegorie etică ce-o cuprinde (că lacrimile sunt atât de fierbinți, încât pot aprinde chiar și cutare salvator fir de păr; că sărutul mamei te face să-ți uiți iubita; că definitiv fericiți sunt cei ce se întorc acasă „fără de muzica și fără de parada“...) — frumuseți pe cari, firește, un biet Ludo Șcalir doar cu instinctul de le adurmecă. Cealaltă ștorie Șcaliriană, De clopotu pre cur ⁴⁾, ilustrează drastic și savuros cum omul se poate mântui de penibila situație ca să-i cânte, nu cucoșul, ci găina...

Cu așa petrecere nici nu bagi de seamă când anume ploaia a încetat să bată darabana. Cerul albastru și-a spălat toate geamurile. Și-i dor de ducă pe toate cărările văzduhului. Și deci și pe cele ale pământului. S'o pornim! Încotro? La Sucodru! Poate că și acolo ne iese cineva cu plinul. Cărciu ne și asigură: — Io-i ben' afla car'î știuru spure (= Oiu afla eu de sigur oameni cari or ști să povestească). —

Trecem, se'nțelege, tot prin Nosolo cel răsfățat pe costișă de munte. Plin soare, dar „vintu pușe“ (= bate vântul) și aierul e primenit și-i o vreme de agere cuceriri exploratorice. Călăuză ni-i tot guralivul Cărțulicî, care, cu gura, face și el jurnal de zi, înregistrând verzi și uscate; că cutare vacă îi cu coarnele teșite la capete „neca nu pehne“ (= ca să nu impungă); că „Novoșanu“ (= omul din Nosolo) de colo „porte iarbe za lu vache“ (= cară iarbă la vacă); că „un cîrd de repți fost-a-ntre noi ăn țeste“

²⁾ publ. în De-ale Cirebirilor I 26—27.

³⁾ „ „ „ „ „ I 14—20.

⁴⁾ „ „ „ „ „ Lu frați noștri 45—47.

(= un cârd de vrăbii era înaintea noastră în drum); că „gardu pre vârt ăi de spire și de rubide“ (= gardul grădinii e de măcieși și rugi de mure) — încât Iosif Popovici (II 151) subliniază just existența formei ⁵⁾ cirebire spire; că cutare „Novoșanche“ (= Nosoloneancă), cu capul tot un clăbuc de săpun, se lă, fiindcă „are peduc’i pre sire“ (= are păduchi). La fel de însăpunit e ploduțul care, cu mare spaimă, se ancorează acum de poala surori-sa. Un băiețandru bate pietre cu bota, așa cum odinioară, înainte de vremurile fotbalistice, elevii Sucevii băteau hapucul (mingea) pe dealurile Cetății și Zamcei Sucevene. Piatra zburătuță de dânsul pălește drept în cutia de piele a aparatului fotografic din spatele lui Cârțulici. Mare spaimă pe bietul Cârciu, care totuși, isprava încremenitului sportsman cirebir, o muștră doar cu o foarte actoricească clătinare din cap; iar față de noi, acelaș perfect-echitabil Cârciu găsește circumstanța atenuantă că „și io-m șa fost“ (= și eu am fost așa). „Dracu-n tire fiie!“ (= Dracul să te ieie; fire-ai al dr. să fii!) — răsună glas de muiere, cu o înfrigurător de plină sonoritate română, din cutare fereastă. Suntem pela capătul românescului Nosolo.

În față ne îmbie mai-umbritul Sucodru. O mai luăm și de-a dreptul peste „gardurile“ oamenilor.

— Pomalo, neca iel’ nu se-nspiru! (= Încetul, să nu vă înghimpați!) — ne dă de grijă Cârțulici.

Căsenii, alarmați de tătareasca-ne năvală, dau buluc înainte. Printre dâșii răsar curând și cei doi tiji Ive Tîrdoslavichî: mai-vârstnicul Zidariciu (= Zidărașul), — svelt și sprinten cu toată vârsta lui; doar fața-i brăzdată de-i arată cei 64 ani câți îi are — și Cmeticiu-l nostru de ieri. Și-i se vede ziua scrisului astăzi, fiindcă pe Zidariciul ista nu de două ori trebuie să-l zădărești la spus ștorii. Iar povestea lui, Ce n-a nigdar fost, ni nu va nigdar fi ⁶⁾ e brodată pe frecventul motiv folcloric minciuna-minciunilor; o variantă ne dădea și Iosif Popovici (în vol. II pag. 5—6). Până să isprăvești scrisul acestui dictat în plin aier, cu toată gloata (când hârjonitoare, când întreprătoare) de jur-impregur, te vede Dumnezeu. Ca să te mai antrenezi cu puțină variație, întinzi mâna la aparatul fotografic. Ți-ai

⁵⁾ Neînregistrată de M. Bartoli (la Pușcariu vol. III 134)!

⁶⁾ publ. în „Făt-frumos“ 1928, 123—124 și în Lu frați noștri 1928, 68—69.

găsit-o! Doar tineretul de mai rămâne în juru-ți. Ceilalți, chiar și povestașul de Zidariciu, parcă-și trag coada între picioare, gata s'o pășlească... Li-i frică de... plată! Obiceiul fotografiatului aice, pentru fel de fel de legitimații și paspoarte a' ajuns adevărată plagă a populației. Îmbărbătați de Cărciu, se opresc locului. Primul care intră'n pelicula fotografică e ogoitul Zidariciu. Dar — cu toată strădania noastră — cât de mult cremene și poză rămâne agilul povestaș de adineori în fața lentilei fotografice! Zădarnic! Oamenii ăștia — și câți alții! — pot fi fotografiați numai prin surpriză sau cu un oarecare truc (recomandabil e să simulezi declanșarea fotografică și să fotografiezi de fapt, abia în clipa când izbăvitul de înțepenirea pozei revine la ținuta pe care i-a dat-o mă-sa).

De-acu ar fi iar rândul poveștilor. Ochii-ți rămân pe băbua Franca Tirdoslavichi, care, de ogârjită și vremuită ce-i (sub povara celor 72 anișori ai ei) pare chiar mama-poveștilor. Și totuși — poate că de atâta hălăgie câtă ne împresoară acum — biata Francă se încăpăținează a nu ști nici o ștorie și izbucnește doar cu: — Io nu știvu niș, nego ce mn'i-s-a dogodit (= Eu nu știu nimică decât ce mi s'a întâmplat)! — Ne dăm deci mulțumiri și cu ceea „ce l'i s-a dogodit“, — un fapt divers ⁷⁾: cum a primit vizita unor turiști de pănura noastră, cari au fotografiat-o pe gratis. Iar vorba Francăi e și dânsa plastică în atâta brahilogie rustică: „E iel' [a] spus che nu-i potribе pinez [plati] e c-or mire și șa [litrătei]“ (= Și dânșii au spus că nu-i nevoie de plată și că m'or fotografia și așa).

— Și-ai chiaro mușate ramas! (= Și-ai ieșit [în fotografie] minunat de frumoasă') — o ia peste picior o tovarășă de vârstă a ei. Iar noi ne aducem aminte că Cirebircele mai vârstnice nu se prea lasă fotografiate, motivând cu: „che sām betăre și grumbe“ (= că-s bătrână și urită).

Truda-ne de a pescui apoi și adevărata ștorie, ni-i răsplătită când celalt Ive Tirdoslavichi, Cmeticiu, cu vorbă sprințenă și lămurită, ne deapănă ștoria lu Fecioru nenascut ⁸⁾, care însă, în toiul celui mai robust optimism folcloric, surprinde cu nota pesimistă: „Blazi de carle-i nenascut“ (= Ferice de cine-i nenascut)!

⁷⁾ public. în *De-ale Cirebirilor* vol. II.

⁸⁾ publ. în *Lu frați noștri* 70—71.

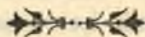
— Saieta-n tire! (= Fulgerul deie'n tine; trăzni-te-ar să te trăznească!) — se bușesc doi cucoșei de băieți, prăvălindu-ne grămada de bolovani care ne-a servit drept scaun și drept masă. Să fim mulțumiți că nu ne alegem cu oasele frânte, și s'o pornim la drum, fiindcă valea s'a împânzit în umbra lung-aruncată a muntelui, și lumina muribundă a asfințitului scrie taină și părere de rău pe culmile Bârdăuene. — Io zic che-s cel'i omir di Sucodru div'l'i (= Eu zic că oamenii ceia din S. sunt selbatici) — își monologhează Cârțulici bilanțul sintetic asupra excursiei noastre Sucodrene de astăzi.

Totuși recolta ni-i destul de bogată și, poate-că nici nu-i încheiată încă. În capătul satului Susn'evița, o mașină stopată; și — un... concurent al nostru își dreghe chiar acum aparatul fotografic pentru a prinde un grup de copii. Ba și doctorul Belulovici se aține forfota pe lângă proaspătul explorator cirebir. E doctorul Ștefan Albu ⁹⁾ dela Arad! Unul dintre puținii Români cari, întâmplându-se prin vecinătățile istroromâne, au pregătirea și inima de a se opri, fie chiar numai în stopat de mașină, pela cei mai uitați pui de Români. Prevenit de D-rul Belulovici asupra băciuirii noastre pe aceste olaturi, jovialul Dr. Albu și soția sa ne întimpină cu o ceremonie de parcă am fi descoperitorii cine-știe-cărui nou continent. Dar-mi-te bucuria lui Cârțulici când iarăși se convinge de existența unei oarecari Români, fiindcă iarăși vede Români în carne și'n oase! Povești, planuri pentru viitor, răsete și cântece răsună acum în plină frăție românească. Ba de bucurie, D-rul Albu le mai trage și-o fotografie lui Cârciu și lui Belulovici. Singura notă discordantă e doar anatema aruncată de Belulovici asupra politicei românești externe, care înoată în apele — Franței, nu ale... Italiei. — Pe urmă, cu uruit de mașină valahă, ne oprim în celalt capăt al Susn'eviței, la casa Italianului Rotta, unde musafirii daco- și istroromâni nu pot refuza un pic de ospitalitate moldovenească și unde călătorii automobiliști cam rămân uimiți de ciribirescul nostru comfort.

⁹⁾ Dr. Ștefan Albu, vajnic ctitor al Cărții istroromâne (vezi *Lu frați noștri* 180), mort (de pe urma unui accident de automobil) în August 1931. Fotografiile cirebire comunicate nouă mai târziu de D-rul S. Albu, vor fi publicate cu alt prilej (... când ambasada istroromână dela Universitatea Cernăuțeană își va fi echilibrat bugetul...). E Cineva să-l echilibreze imediat?...

Iar bunăvoia rămâne dără de lumină pe urma durătului cu care s'a dus din mijlocul nostru o bucată de Romănie, și se încheie numai bine cu povestea lui Cârțulici despre minunata putere a cântării: Povestea Pastiru Martin ¹⁰⁾, spusă, până târziu noaptea, în sfârșit de lumânare, pentru a împlini recordul de opt texte cirebire culese într'o singură zi.

Leca Morariu

Din amintirile unui „paralelist“

(Fragment de scrisoare) ... 14 Sept. 1931

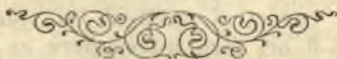
În luna aceasta s'au împlinit 50 ani dela deschiderea primelor clase paralele române dela liceul Sucevii! Dată vrednică de a fi reținută! Am fost și eu între elevii clasei I-a, care s'a deschis, atuncea, Eram patru Gheorghieni (Tit, Dumitru, Vasile și eu), era G. h. Mihuță, † Pohoată, † Balan, Romul Reuț, Dionisie Zaharescu (mai apoi profesor la Fălticeni), V. Cilievici, N. Donisă (primarul) ș. a ... La Suceava s'ar găsi poate și fotografiile primilor noștri profesori: Șt. Ștefurea (care ne-a fost șef de clasă), catehetul Vasilovici, C. Cosovici și A. Dașchevici. În capul celor ce-au stăruit pentru crearea paralelelor române era gruparea care mai apoi ne-a dat excelenta Revistă politică; deci Tudor Ștefanelli (pe atunci judecător la Suceava), Matei Lupu, vrednicul boier Popovici dela Stroiești, Bumbac, Isopesculenii (Dimitrie și Samuil). Foarte greu o duceam cu manualele didactice. Samuil Isopescu ne-a tradus un manual de matematici care ni se distribuia coală de coală, după cum și când apărea tipărită ¹⁾. Latina o învățam din manualul lui Vârgolici, din Țară. Pentru științele naturale aveam o traducere din Pokorny, o bogoslovie veche cu chirilice, — un singur exemplar din biblioteca secretă a elevilor. Din nebăgare de seamă l-am adus exemplarul acesta odată și la școală. Profesorul Cosovici m'a prins cu el! Eram cute de spaimă! Dar Cosovici a cetit cu mare și prelungită atenție titlul cărții și stampila societății elevilor, ba a și frunzărit-o, — și mi-a restituit-o fără să zică nici un cuvânt.

¹⁰⁾ publ. în *Lu frați noștri* 42—44.

¹⁾ La fel deci ca nouă, primei serii de absolvenți, ai paralelor românești din Cursul superior al lic. Sucevean, comentariile românești p. Tit Liviu, Virgil, Cicero etc., publ. de distinsul Dr. Euseb Popovici. — Leca Morariu.

Prin clasa a II-a și a III-a, cetind teatrul lui Alecsandri, am prins a juca și noi teatru — în taină bine înțeles — și a serie versuri, drame, ba chiar și — reviste! Regisor era talentatul Zaharescu ²⁾. Toate, toate trecute și înecate în noianul uitării..., dar cari pentru „evoluția“ noastră fură determinante...

C. Gh.

Multe și mărunte...

Pentru T. T. Burada. — Foarte prețioase știri despre Cârțanul T. T. Burada, zvăpăiat pan-Român și Gheorghe Lazăr al Istroromânilor, dorm uitate în publicația (periodică?): Asociațiunea generală a artiștilor — Iași No. 4: Serbarea Jubileului artistic de 50 ani a d-lui Teodor T. Burada, organizată de Asociațiunea generală a artiștilor, Iași 22 Mai 1904 Deci, în cadrul unei schițe biografice și a unui succint raport asupra activității lui Burada „pe terenul juridic“, „pe terenul etnografic, folcloristic, arheologic și literar“, „pe terenul artistic“ etc., ni se dau informații ca acestea: 1) Între instrumentele muzicale dăruite de Burada Muzeului de antichități din București se aflau următoarele piese istroromâne: folele (= cîmpoi) din Sușn'evița, sopelele mar și sopelele mici (un fel de oboiu) din Bârd; surlele (fluerul gemănat care se mai cheamă istroromânește volarițele) din Jeliân (pag. 8); — 2) Violonistul Burada concertează în satele cirebire Gradin'e, Susn'evița, Nosolo, Sucodru, Bârd și Jeliân; „În toate aceste sate ... Burada cânta prin ratușe, nefiind alte localuri“. În Istria a mai concertat (1890) la Pisino (28 Oct.), la Rovigno (17 Nov.) Parenzo (20 Nov.), Pirano (27 Nov.) și Albona (13 Dec.) — pag. 11. Ecouri ale acestor concerte: „Il piccolo della sera“ (Triesta 19 Nov. 1890): „D-l Burada a dat un concert în Rovigno și a arătat în bucățile executate (Zigeunerweisen de Sarasate și Dueto pe o violină singură de Leonard) că posedă o tehnică mare și o execuțiune însemnată“; „L'Istria“ (Parenzo 22 Nov. 1890): „D-l B. a dat un concert în Parenzo, capitala Istriei; are tehnică și sentiment. Printre bucățile ce a cântat a fost și faimoasa Trillo del diavolo de Tartini, sonată de o execuțiune grea, care a fost executată cu mare măiestrie. A cântat arii românești, chemat fiind de mai multe ori la rampă... În tot cazul sperăm să-l mai auzim

²⁾ Acelaș care și pe noi, celelalte generații de elevi Suceveni, ne-a făcut să ne înfiorăm de recitățile Scrisorii a III-a de Eminescu, la neuitatele serbări din grădina „Școalei Române“ dela Suceava, unde — pe vremurile pajurei cu 2 capete!... — mai venia (adusă de Dr. Euseb Popovici) și câte o fanfară militară română dela Folticeni, ca să ne înfrigureze cu cântecul Ca un glob de aur Luna strălucia... — Leca Morariu.

pe profesorul nostru român, confratele nostru de neam (di stirpe), și 'n alte concerte" (pag. 13). Din celelalte concerte ale violonistului Burada spicuim următoarele: În vârstă de 17 ani (la 1856), Burada împreună cu doi frați ai săi, își dau concursul într'un concert aranjat la Iași de „marele flautist Terschak" (pag. 11). — În Nov. 1889 Burada concertează la Pera. Ziarul turc „Saadet" (Nr. 1501 din 30 Nov. 1889) înregistra: „Cântecul virtuosului român este extraordinar de corect și publicul l-a aplaudat foarte mult și l-a chemat de vreo 5-6 ori fără întrerupere ca să vie pe scenă să mai cânte acele arii orientale"; iar autorii broșurii omagiale pentru Burada, adaog: „Se vede că ei au luat și Doina noastră și alte cântece de jale ce le-a cântat... Burada drept cântece populare turcești" (pag. 12). Zece ani mai târziu Burada cântă la Atena și la Roma. Ziarul „Estia" (8 Sept. 1899) din Atena scrie: „cântecele românești au zguduit auditorul, care cu entusiasm l-a aplaudat pe d-l Burada... Vestita doină și celelalte cântece populare ale locuitorilor dulcii Dâmbovițe ne-a dat la iveală un colț al sufletului românesc, atât de înrudit cu cel grecesc, dar din nenorocire atât de necunoscut la noi". Iar foaia „I Romeni a Roma" din Roma (3 Oct. 1899): „d-l Burada a cântat un concert în Otelul Quirinal, executând și doina cu alte cântece naționale românești, care au impresionat mult auditorul prin originalitatea și gingășia lor" (pag. 13). Și, în sfârșit știrile acestui Omagiu-Burada despre apostolul Burada dincolo de Nistru: „În călătoriile de peste Nistru, în satele moldovenesti, d-l Burada, se îmbrăca prost, trecând drept lăutar și cânta nopți întregi prin hanuri, deșteptând prin cântecele noastre simțimintele românești, și prin modul acesta, observa și studia mai de aproape și datinile Românilor de prin acele locuri. De șase ori până acum, d-l Burada a fost arestat în cercetările sale etnografice și folcloristice". Și încheierea: „Când te gândești... că pleca în știrea lui Dumnezeu, însoțit de nedespărțita scripcă, tovarășa sa de călătorii, lăsându-și cu lunile soția și copiii, punându-și viața în pericol prin locuri depărtate, ți se pare ceva de necrezut, ceva din poveste"! (pag. 18). Să nu uităm apoi că la 25 Iulie 1889 Burada concertează la Suceava „p. studenții săraci din gimnaziu", realizând un venit de „113 fiorini" (pag. 10); — 3) În ședința de 6 Oct. 1899 la Congresul al XII al orientaliștilor, ținut (în Oct. 1899) la Roma, Burada vorbește despre Românii din Istria „arătând cum Croații și mai ales preoții slavi trimiși acolo, caută prin tot ce le stă în putință a slaviza pe Vlahii din Istria și chiar pe Italieni". Conferențiarul cere „pentru ca să nu se pierdă această frântură de Români, să se înființeze școli și să li se trimeată preoți Italieni" (pag. 17). — Și etc etc. etc. — veștile izvoresc aice care de care mai cuceritoare, povestind d. p. despre cutare Caprice sur des airs moldaves et valaques executat la Iași în 1809 de violoncelistul B. Romberg, sau despre cutari compozițiuni ale Elenei Asachi (pag. 14 și 15)...

Și iarăși „Crai-Nou“ la București. — Întregindu-ne spusele din „Făt-frumos“ 1931, 217 și 320 — mai semnalăm următorul afiș din Muzeul Porumbescu (Suceava): „Teatrul Național — Opera Română | SÂMBĂȚĂ 5 MAI, 1928, ORĂ 8½ SEARA PRECIS | JUBILEUL DE 25 ANI DE CARIERĂ | A (sic) ARTISTULUI | MIȘU ȘTEFĂNESCU *) | Se va reprezenta: | CRAI NOU | Operetă în 2 acte de V. ALEXANDRI, muzica de CIPRIAN PORUMBESCU. | “ — Încât, înainte de-a ajunge la Radio-București (15 Faur 1931), Crai-Nou-l lui C. Porumbescu s'a reprezentat la București în 20 Aprilie 1905 (Teatrul liric) și'n 5 Mai 1928 (Opera Română).

Falsificarea lui C. Porumbescu! — Și fiindcă în tot ce s'a publicat și se va mai publica din opera lui C. Porumbescu, trebuie să avem autentică lui operă, veștețim de pe acum neiertata alterare care s'a făcut în fascic. I-a (din cele 11 fascicule publ. de soc. „C. Porumbescu“, Suceava în anii 1910—1913) ir Deviza „Pe-al nostru steag e scris unire“, pasagiul „Și sub mărețta lui umbrire, Vom înfrunta orice loviri“.

Leca Morariu

Cronică

Bugetovorie! — De ce nu se găsesc 6.970 lei pentru cutare Seminar dela Universitatea Cernăuțeană (vezi „Făt-frumos“ 1931, 322)? Fiindcă d. p. chiar numai singură revista „Gândirea“ papă, dela Ministerul Artelor și Educația Poporului, — după însași măr-turisirea poetului Nichifor Crainic — „un milion anual“ (vezi „Re-vista Critică“ 1931, 212)!

Încununarea unui apogeu. — Primim: Artur Gorovei, In-dice analitic și alfabetic al celor 25 de volume din revista de folclor Șezătoarea (1892—1929), Folticeni 1931, 125 pagini. E, ca tot ce ne-a dat acest generos pasionat, un model de muncă admirabil-stăruitoare și, mai mult chiar, operă de reală valoare științifică, fiindcă decanul folclorului român Artur Gorovei s'a ridicat, prin sineș (prin destoinicie înăscută și răvnă ...neoficială) până la culmile folclorului științific, unde nu-i prea vedem tovarășii înalt-titrați... O singură înfrigurare ne stăpânește în fața acestui magistral punct pus celor 25 volume de Șeză-toare: să nu fie punctul definitiv cu care se încheie opera unui împătimit și a unui apostol.

Leca Morariu

*) În colțul stâng de sus chipul jubilantului. — Afișul mai precizează: „BILETE SERIA 236“.

Două decenii dela moartea lui L. Goian. — La 16 Oct. 1911 se stângea în Suceava, aproape fără de veste, procurorul în retragere Leon cav. de Goian, în vârstă de 68 ani, după o viață în care aproape nu cunoscuse alte bucurii decât acele atât de pure ale muzicei. La căpătâiul lui nu plângea nici soție nici copii; soție îi fusese, după chiar vorba lui, doar minunea sa de vioară italiană. O lăsa prin testament reuniunii de cântare „Ciprian Porumbescu“ împreună cu celelalte instrumente muzicale ale sale ¹⁾ și cu bogata-i bibliotecă muzicală, dovedind prin acest gest suprem încă odată un fapt de care unii se îndoiu: că fostul procuror chesaro-crăiesc, care urmasse înalte studii muzicale la Viena și care făcuse muzică în cercurile internaționale ale „Musikverein“-ului din Cernăuți ca și al celui din Suceava, că descendentul vechii familii boierești de pe vremea lui Ștefan Voevod, se simția Român, se simția, mai mult, președintele onorific al lui „Ciprian Porumbescu“ și fost președinte întemeietor al „Armoniei“ Cernăuțene; deși viața sa muzicală ne-a lăsat-o povestită în nemțește, într'un manuscript ce se păstrează cu pietate la „reuniunea“ moștenitoare. Din memoriile acestea ²⁾, utilizate și de d. M. Gr. Poslușnicu în Istoria muzicei la Români aflăm că se născuse la 12 Februarie 1843 în satul Jadova (jud. Storojineț) și că îndrăgise vioara încă din primii ani ai copilăriei, încât „părintele său, determinat de această neașteptată manifestare și apreciindu-i talentul, îl încredințează, dela vârsta de 7 ani, pe rând mai multor profesori de vioară. Dar între cei ce i-au influențat dezvoltarea muzicală fu și Moș Niculai Picu, vestitul lăutar al Sucevii, dela care deprinde „simțirea moldovenească în execuția reală a doinei și căruia, în memoriile sale, îi consacră pagini de fericite amintiri“ ³⁾ zice d. Poslușnicu.

La 13 ani, Goian cântă acum într'o simfonie de Haydn. Era deci „un element apreciat și mult căutat în toate întreprinderile de natură artistică“. În liceu, Goian a fost elevul lui Aron Pumnul, „iubitul nostru profesor, un Român convins“. Dela 1861 până la 1866 e la Viena, student al facultății de drept și al Conservatorului. Reîntors la Cernăuți, se manifestă activ la producțiunile „Musikverein“-ului, înființat în 1862 sub prezidenția lui Iacob Miculi, fratele celebrului elev al lui Chopin, Carol Miculi, cunoscut la noi îndeosebi prin colecția sa de arii naționale românești. Paralel cu activitatea din „Musikverein“, Goian își înființează acasă un cvatuor de coarde permanent și se poate spune că cvartetul de coarde a fost și a rămas mereu marea sa pasiune muzicală, încât, după

¹⁾ cari, am dori să știm în sfârșit câte și unde se mai află! — L. M., membru al soc „C. Porumbescu“.

²⁾ Un rezumat din ele l-am publicat în ziarul „Viața Nouă“ din Suceava, 1915—16.

³⁾ Pagini cari se pot ceti la Leca Morariu, „Ce a fost odată din trecutul Bucovinei“, capitolul „Cei din urmă lăutari ai Bucovinei“.

moarte, s'a găsit între hârtiile lui programul de cvartete pentru sezonul de iarnă 1911/12. — Trece apoi la Suceava, unde la 1868, împreună cu colegul său de studii Ștefan Nosievici, profesor de muzică la liceu, compozitorul marșului „Drum bun, doba bate“ și al lui „Măi Tătare“ — e animatorul vieții muzicale, înființând și aice un „Musikverein“. La 1874 se stabilește iar la Cernăuți și reînființează cvartetul de coarde, din care face parte apreciatul violoncelist Bazil Duzinkiewicz. Îndrumătorul și animatorul societății muzicale era la epoca aceasta un alt Român, baronul Victor Stârcea, președinte dela 1874—1885. Iar pe Românul Goian îl aflăm la 1876 între semnatorii petițiunii pentru romanizarea liceului din Suceava și tot Românul Goian primește, în Iunie 1881, prezidenția noului societăți muzicale „Armonia“, care avea misiunea cultivării și răspândirii muzicii naționale. Prea curând, la 1885, zelosul președinte e transferat la Suceava — transferare în care lumea noastră românească vedea ⁴⁾ intenția de a desorganiza „Armonia“ românească!... La Suceava, viața procurorului se deapănă liniștită între tribunal și muzică. Era totuși o figură populară, popularitate datorită blândetii și bunătății sale, atât de puțin procuroricești, dar la care contribuise și „Hora lui Goian“ ce i-o închinase prietenul compozitor Constantin cav. de Buchenthal.

Iar pe sicriul care cobora în mormânt la 18 Oct. 1911, trimisul „Junimei“, al cărei membru onorar fusese, depunea tricolorul, în acordurile duiosului imn al lui Ciprian Porumbescu:

„Iar când fraților m'oiu duce
Dela voi și-a fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneți
Mândrul nostru tricolor“....

Victor Morariu

Redacționale

D-nei E. T. în B. — Lămurim definitiv data primei reprezentări a lui „Craiu-Nou“ la București (vezi „Făt-frumos“ 1931, pag. 61 Notă și pag. 217): „Joi 7 Aprilie“ poate fi numai Joi 7/20 Aprilie 1905, deci 20 Aprilie st. nou 1905! —

D-lui V. T. în F. — Ați nimerit-o întocmai! Sion din „Junimea literară“ 1927, 177 e regretatul Serafim Ionescu.

Administrative

Ctitorii revistei „Făt-frumos“. — Revista „Făt-frumos“ a mai primit următoarele daruri: 400 lei dela d-l Artur Apati avocat Cernăuți; 200 lei dela P. C. Sa Păr. Varlaam Ciochină Suceava, Mănăst. Sf. Ioan, și câte 100 lei dela d-l Ilie Dunic notar public Cernăuți și Dr. Christea Saco avocat Ilișești. Onoare generoșilor promotori ai culturii!

⁴⁾ Și vedea cu tot dreptul! Vom dovedi-o noi! — Nota redacției.

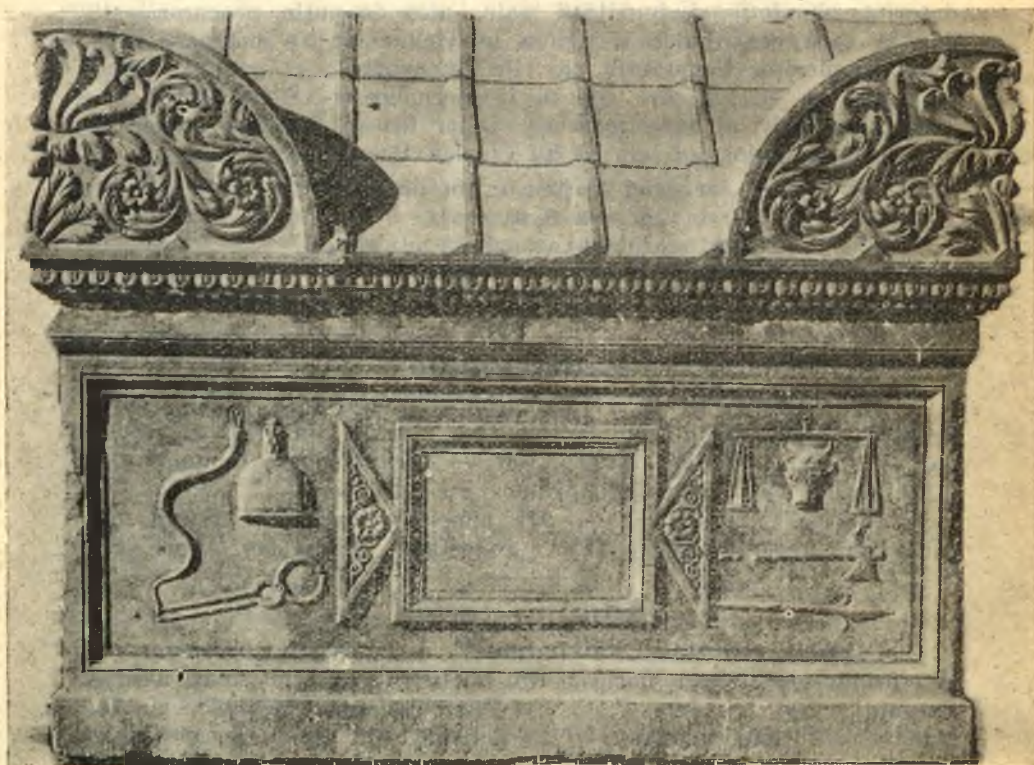
Istro-Românii în fotografie!

Comandați la administrația rev. „Făt-frumos”
fotografii din tusept satele istroromâne!

Fotografii în mărimea 10×15 cm à 10 lei
 6×9 „ à 5 lei

Sarcofag antic

desgropat în 18 Iulie 1931 la Constanța,

sub paza d-lui prof. C. Brătescu dela Universitatea Cernăuți

CUPRINSUL

Versuri

- Bumbac Vasile*, La Basarabia 211
 † *Dracea Nicu*, Rugăciune (din Gustav Falke) 76
Eminescu, Basmul lui Arghir 42
Sănger Aurel V., Flori de cicoare 54
Tempeanu Virgil, În trap (din Liliencron) 13; Privighetoarea (din Walter von der Vogelweide) 305
Voevidca George, Scrisoare 130; Epigrame 140
 Căntece populare culese de *Petru Iroaie* 26
 Strigături de nuntă culese de *Octavia Lupu-Morariu* 57

Proză beletristică

- Cruđu Tiberiu*, De vorbă cu maica Frăsina 113; Maica Frăsina 233
Morariu Leca, Drumuri cirebire 21, 135, 309
 Amintiri despre Iraclie Porumbescu, povestite de *N. I. Huțuleac* 141
 Păcatul popii (poveste) culeasă de *Petru Iroaie* 57; Vodă de prin lobodă (poveste) cul. de *Petru Iroaie* 212
 Cîmilituri populare culese de *Leca Morariu* 120

Proză științifică

- Babeș Vincentiu*, Bucevschi la Viena (1879) 16
Cardaș Gh. — cf. *Torouțiu I. E.*
Comăneșteanu C., Când a murit Bucevschi 26
Gheorghian Corneliu, Câte ceva despre Bucevschi 8; Bucevschene 18; Din amintirile unui „paralelist” 314
Goga O., Scrisoare (1910) către Gh. Bogdan-Dnică 77
 † *Luția Dr. Oreste*, Pictorul Bucevschi 14
Mihuță Dr. Gheorghe, Din zilele desrobirii noastre . . . 306
Morariu Constantin, Scrisoare (1891) către Iraclie Porumbescu 209; Bieții mucenici ai școalei germane! 305
Morariu Leca, Evoluția artistului Creangă 124; Delavrancea versificator! 56; Cezar Petrescu, Comoara Regelui Dromichet — și celelalte! . . (Recenzie) 214; Alex. P. Hasden, Domnia Arnăutului, ed. Liviu Marian (Recenzie) 56; „Minerva”, Enciclopedie Română 1929 (Recenzie) 122; Amintirile lui N. I. Huțuleac despre Iraclie Porumbescu 141; Pentru T. T. Burada 315; Epaminonda Bucevschi 1; Falsificarea lui C. Porumbescu! 317; „Craiu-Nou”-l lui Porumbescu la București 217; Și iarăși „Craiu-Nou” la București 317 (cf. și pag. 319); Bucovineanul Constantin I. Popescu, cel dintâi erou mort în Războiul p. Independență (1877) 218; Săraca Românie! (Cărbunele alb și neagra noastră sărăcie) 217

- Morariu Victor*, Ilie Dugan. Istoricul soc. „Junimea“ (Cernăuți):
I „Arboroasa“ (Recenzie) 120; În amintirea unei biruințe a
sufletului românesc din Bucovina robită 225
- Perpessicius*, „Într'o grădină, lâng'o tulpină“... 261; Documente
literare 276
- Porumbescu Irachie*, Scrisoare (1880) către Ep. Bucevschi 45
- Prodan Traian*, Mioritism francez 123
- Straje Mihail*, Un pictor Dobrogean: Stavru Tarasov 241
- Stefanovici Sofia*, „Landesfeier“-ul din 1875! 20
- Taniac Filimon*, O pagină uitată a lui Mihai Teliman 55
- Tempeanu Virgil*, I. Dragoslav, V. Popp și copiii 43
- Teodor Ec*, O seară academică p. Iacob Negruzzi 266
- Torouțiu I. E.*, Loreley 81; Goethe: Hermann și Dorothea 145;
Ienăchiță Văcărescu și Goethe 200; Între știință și fantezie
287; Acorduri introductive 297
- Torouțiu I. E. și Cardaș Gh.*, În jurul unei scrisori a lui Creangă
199; Rectificări pentru istoria literaturii 204, 291; „Epigonii“
lui Eminescu și „Jeremiada“ lui Schiller 263
- Tudor Gallia*, „H. Heine și heinismul“ de I. E. Torouțiu 279
- Vicoveanu Ioan*, Începuturile apiculturii teoretice la Români 131
- Vrânceanu Fr.*, Popa Duhu profesor de teologie . . 55
- Zimbru Al.*, † Părintele Dimitrie Topa 118

Cronică

- Criță Al.*, † Ioan Vidu 63; Mărunțișuri filateliste! 128
- Ionescu Gavril*, † Leontina Marian 223
- Lupu Al.*, Alte comemorări Alecsandri 29; Expansiune română 29;
A cincea universitate română 29; Violoncelistul N. Papazoglu 28
- Morariu Leca*, Încununarea unui apogeu (A. Gorovei) 317; † Ale-
xandru Voevidca 126; La Semicentenarul „Armoniei“ 33; La
mormântul lui Eudoxiu Gh. Hurmuzachi 126; Vandalism! 221;
Oaspeți scumpi 222
- Morariu Victor*, C. Porumbescu la Radio 61; Două decenii dela
moartea lui L. Goian 318; Un album de cusături bucovinene
220
- Popescu C. I.*, Semicentenarul „Armoniei“ 59; Concursul de coruri
populare 65
- Popescu Elena*, Memoriei lui C. Berarin 27
- Stejaru A.*, Meseriași Români și Români culturali! 63
- * * * Societatea germaniștilor din România 304
- Revista „Armonia“, Viorica Ursuleac 219

Pagina socială

- Criță Al.*, „Giovinezza“! 63; Din țara decorațiilor (Krakalia, Starciuc,
Patak — violatorul fetițelor de 10 ani)! . . . 63; Ranchiuna
d-lui C. Loghin! 128

Graur M., Apărați internatul meseriașilor români din Cernăuți! 49
Morariu Leca, Anonimul martirajiu al Bucovinei 30; Mai multă machedonie! 30; „Mașină galbenă“ și vorbă verde 30; Din România pierdută 31; Drumul vechiu! . . . 130; I. N. Roman († 12/7 1931) și — rațiunea regionalismului 220; Cetățeni de clasa a II-a! 222; În zodia „culturalității“ . . . 222; Bugetovorie! 317
Stejaru A., Apărați internatul meseriașilor români din Cernăuți! 32; Un Prim-Ministru și . . . un patriarh (bietul miron cristea!) ca nealții 63
 Ziarul „Glasul Bucovinei“, Și iarăși sancțiunile! 224

Varia

Istro-Românii în fotografie! 320
 Fondul „Andrei Glavina“ 64, 117
 Bibliografie în pag. 4 din coperta Nr. 1, 2, 3, 4-5 și 6
 De-ale Redacției 64, 319
 De-ale Administrației 32, 64, 130
 Ctitorii revistei „Făt-frumos“! 128, 319
 Paraziți culturali 32 și pag. 2 din coperta Nr. 2

Ilustrații

Ienăchiță Văcărescu 201; St O. Iosif 94; Iraclie Porumbescu 142; Ștefan Ștefureac . . . Coperta Nr. 6; Constantin Morariu 189; Preotul D. Topa 118; Nicu Dracea 76; Maria Baidlescu 191; Sofia Ștefanovici 20; Dr. Gh. Albescu 218; S. Mândrescu 304; Economia stupilor . . . izvodită . . . de Ioan Molnar . . . 1785—132; Goethe (la 1792) 149; Christiane Vulpius 147; Charlotte von Stein 153; Ilustrații din *Hermann și Dorothea* 161, 166, 172, 177, 179, 182, 185; Ilustrație pentru *Loreley* 91; Tudor Flondor (artist dramatic) 35; Costică Lupu în „Moș Ciocârlan“ . . . Coperta Nr. 2; „Moș Ciocârlan“: Costică Lupu (rolul titular), Octavia Lupu-Morariu (Florica) și Eusebie Săghin (Stan) 37; Leon Goian 33; Amuliu Liteanu 40; Jubileul „Armoniei“: Corul popular din Arbore . . . Coperta Nr. 3; Corul popular din Iordănești 69; Corul „Meseriașul Român“ din Cernăuți 73; N. Papazoglu 28; Epaminonda Bucevschi . . . Coperta Nr. 1 și pag. 1, 9; Elena (Lenca) Bucevschi 16; Semnătura lui Ep. Bucevschi 3; Ep. Bucevschi: *Maica Domnului* 114, *Ian ascultă!* 18, *Panou artistic (Cadână)* adaos (pe hârtie cromo) la Nr. 1, *Panou artistic (În singurătățile codrului)* adaos (pe hârtie cromo) la Nr. 1; Pictorul Stavru Tarasov (26 ilustrații din opera lui) 241—260; *Dorobanțul* lui Grigorescu, popularizat filatelisticește 128; Sarcofag antic desgroptat la Constanța 320; Pridvorul bisericii dela Părhăuți . . . Coperta Nr. 4-5; Cetatea Sucevii 324; Vignete 19, 21, 25, 80, 131, 144, 211, 240.

Revista „Făt-frumos“

aduce pururi-îndatorate mulțumiri d-lui profesor

I. E. Torouțiu

(București)

care, spontan și cu o unică generozitate, i-a sporit
volumul cu 160 pagini și 2 planșe artistice.

Răspândiți Revista

„Făt-Frumos“

**Cea mai LIBERĂ și cea mai desinteresată tribună
din republica literelor române!!!**

FĂT-FRUMOS

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ
VIAȚĂ SOCIALĂ

SUCEAVA AN. VI 1931

*Nu uitați de fondul „Andrei Slavina“
deci de revista fraților noștri
✍ Istro-Români! ✍*

Revista „Făt-frumos”

adecă pururi îndatorate mulțumiri d-lui profesor

SOMERUL FĂT-FRUMOS

„Făt-frumos” este, pe lângă „Făt-frumos”, cel mai cunoscut și mai apreciat ziar literar, științific și artistic, care, pe lângă articolele deosebite, conține și multe ilustrații artistice. Volumul de 100 pagini și 2 planșe artistice.

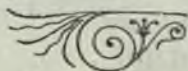
SUCRAVA AN. VI 1931

„Făt-frumos” este, pe lângă „Făt-frumos”, cel mai cunoscut și mai apreciat ziar literar, științific și artistic, care, pe lângă articolele deosebite, conține și multe ilustrații artistice. Volumul de 100 pagini și 2 planșe artistice.

CUPRINSUL :

Victor Morariu	În amintirea unui biruințe a sufletului românesc din Bucovina robită
Tiberiu Crudu	Maica Frăsina (fragment)
Mihail Straje	Un pictor dobrogean: Stavru Tarasov
Perpessicius	„Într'o grădină, lâng'o tulpină” ...
I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș	„Epigonii” lui Eminescu și „Jeremiada” lui Schiller
Ec Teodor	O seară academică pentru Iacob Negruzzi
Perpessicius	Documente literare
Gallia Tudor	H. Heine și heinismul în lit. rom. de I. E. Torouțiu
I. E. Torouțiu	Între știință și fantezie...
I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș	Rectificări p. ist. lit. române
I. E. Torouțiu	Acorduri introductive
* * *	Soc. germaniștilor din România
Virgil Tempeanu	Privighetoarea (trad. din Walter von der Vogelweide)
Constantin Morariu	Bieții mucenici ai școalei germane!
Dr. Gheorghe Mihuță	Din zilele desrobirii noastre...
Leca Morariu	Drumuri cirebire
C. Gh.	Din amintirile unui „paralelist”
Leca Morariu	Multe și mărunte...
Leca Morariu și Victor Morariu	Cronică
Redacționale — Administrative —	Indice p. An. VI 1931 din „Făt-frumos”.

Bibliografie

Apare buletinul

MIHAI EMINESCU

Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu

redactate cu concursul lui

GH. BOGDAN-DUICĂ și G. IBRĂILEANU

de LECA MORARIU

Cernăuți An. III 1932 fascic. a 8-a.

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Arh. E. Popovici 4.
Apare în 4 fascicule pe an. — Abonamentul 150 lei pe an.
Se desface numai în abonament! — Nu face schimb cu nici o
publicație periodică!

Cărți

Vasile Grecu, *Manualul de pictură al lui Dionisie din Furna în românește, Extras din „Codrul Cosminului“ VII 1931, Cernăuți 1931.*

Dr. Constantin Gheorghian, *Termenii pentru noțiunea „a putea“ în limbile indoeuropene, Cernăuți.*

Dr. Paul Kozak, *Die Psychologie des Philosophen, Cernăuți 1931.*

Artur Gorovei, *Contribuții la biografia lui Constantin Stamati, București.*

N. Bagdasar, *Din problemele culturii europene, București 1931.*

Virgil Tempeanu, *Gudruna Epopee populară medievală germană (trad.), Folticeni 1931.*

Al. Tzigara-Samurcaș, *L'art paysan en Roumanie, București 1931.*

Luigi Tonelli, *Claudio Isopescu (Extras), Roma 1930.*

Th. Capidan, *Fărșeroții (Studiu lingvistic asupra Românilor din Albania), București 1931.*

Th. Capidan, *Daniil Moscopoleanul (Extras), Cluj 1931.*

Sandu Manolu, *Icoana unei școli... Anuarul Școlii Normale din Năsăud, Năsăud 1930.*

I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare vol. I: „Junimea“, București 1931 (476 pagini; 350 lei).*

Prețul 35 Lei.